

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA

ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
KATOLIČKOG BOGOSLOVNOG FAKULTETA U ZAGREBU

God. XIV

Zagreb 1990.

Broj 25

rasprave i prilozi

UDK: 271.3(497.15) (091)
Stručni rad

SAMOSTANI FRANJEVACA KONVENTUALACA U BOSANSKOJ VIKARIJI¹

Marijan ŽUGAJ, *Assisi*

U prethodnom sam broju *CCP* već nabrojio samostane/obitavališta franjevac konventualaca Bosanske vikarije, rasporedivši ih po odgovarajućim kustodijama. Ovdje pak alfabetskim redoslijedom obrađujem pojedinačno i opširnije svaki samostan. Već su u naslovu istaknuti bitni podaci, kao rezultat opširnijeg izlaganja što slijedi, i to ovim redom: današnji naziv mjesta (ukoliko sam ga uspio utvrditi, inače je označen imenom pod kojim dolazi u dokumentima); nebeski zaštitnik (ako je utvrđen); u zgradama su nazivi mjesta kako su ih pročitali izdavači² raznih zbirki dokumenata³; slijedi naziv kustodije kojoj je dotični samostan pripadao; ako je kustodija u zgradama, znači da taj samostan ne donosi ni Pizanač ni kodeksi koji su ga popunjavali do oko 1418.⁴ Završavam godinom osnutka i približnom godinom prestanka postojanja; za samostane koje je vikarija primila od hrvatske provincije⁵ ili pak ugarske (mađarsko hrvatske) provincije ubilježena je približna godina preuzimanja, a u daljnjem tekstu godina osnutka tog samostana. Ako je samostan izravno prešao opservantima, to sam označio: Obs. s odgovarajućom godinom.

1 Ovo je zapravo treći dio članka *Bosanska vikarija i franjevci konventualci*. Prva dva dijela objavljena su u prethodnom broju ove revije. Ondje su također navedene sve kratice djela, revija i češće citiranih autora, pa ih stoga radi kratkoće ovdje izostavljam.

2 Ne treba se odviše čuditi različitim čitanjima geografskih imena. Tko je imao u rukama stare listine, lako shvaća kako se tekst relativno lako očitava: riječi se naime popunjuju, zaključivanjem što nije slučaj s geografskim imenima. Pogotovo je moralo biti teško strancima bez povijesnog atlasa, a da i ne govorimo o historijskogeografskom leksikonu (kad ćemo ga i mi imati?!).

3 Bilježim samo one nazive iz listina u kojima se spominje dotični samostan. Inače bih, recimo za Sutjesku, morao staviti čak 11 varijanti (usp. *AcBos*, 606).

4 Kad je jednom bila utvrđena geografska pozicija nekog samostana, nije bilo teško uvrstiti ga u određenu kustodiju: po načelu uzetom iz Paolina itd. konventualske kustodije imale su svoje granice i nisu se međusobno kompenrirale.

5 O nastanku prvotne Hrvatske provincije postoji obilna literatura. No radi kratkoće, a i radi neodrživosti ničim obrazloženih hipoteza izostavljam je navoditi. Nagađalo se naime da bi nastala od neke prethodne provincije, od njemačke ili tzv. prekomorske koja bi sezala od Jadrana do Palestine! Prvi je p. Dionizije Drnić već 1972. uočio i protumačio na jedino prihvatljiv način postanak prve franjevačke provincije u Hrvata pod nazivom

1. ALTAMURA, sv. Franjo (Altamura, Petilia); (Galatina u Apuliji); 1400; Obs. oko 1443.

Bonaventura da Fasano piše: »Intra oppidum Altimurae domus S. Francisco sacra erecta est (nisi nos seniorum traditio fallit) Fratribus Bosnensibus...an.1400 concessa«. ⁶ Istu godinu osnutka bilježe također Gonzaga ⁷ i Wadding. ⁸ Smatram da je i samostan u Altamuri sagrađen zauzimanjem vojvode Rajmunda Orsinia kao što je to bio slučaj s istovremeno građenim samostanima GALLIPOLI (v.), MINERVINO (v.) i VENOSA (v.); svi su bili kanonski odobreni bulom za GALATINU (v.) kojom je 1. 9. 1391. Bonifacije IX. vikaru Bosne fr. Bartolu iz Alvernije predao samostan u Galatini, ali i »alia consimilia loca construi facere proponat (tj. Orsini)...ut...preaeductae Vicariae in constructo et aliis construendis locis...Fratres...sub tui et huiusmodi cura successorum regantur...«. ⁹ Svi su nabrojani samostani prešli opservatnima oko 1443. godine (v. II. § 2).

2. ARAD, sv. Nikola (Aracha); (Bulgaria/Beograd); 1378; + oko 1560.

Kraljica Elizabeta, supruga Ljudevita I., dala je nanovo izgraditi odavno srušenu crkvu sv. Nikole u Aradu i do nje sagrađiti samostan za franjevce. Dne 19. 1. 1378. Grgur XI. predaje samostan »ministro generali«. ¹⁰ Wadding, Eubel i drugi pripisaše novi samostan Ugarskoj provinciji. Da je bilo tako, moralo bi biti označeno. Naprotiv, dati neki samostan pod jurisdikciju ministra generala označavalo je atribuciju konkretno Bosanskoj vikariji. ¹¹ Turci su ušli u Arad nakon 1552. ¹²

Provincia Hungariae od Jadrana do Drave i Dunava. Uz pristanak p. Drnića potpisani je temu opširno obradio u *MF* 82(1982)247–310. Evo ukratko:

1217. (prema drugima 1219) sv. je Franjo podijelio Red na provincije, imenovao provincijale, a ove je s nekoliko braće poslao u pojedina kraljevstva. Zbog nepoznavanja jezika propala je ekspedicija prema Njemačkoj i prema »Ugarskoj«, što znači da je u međuvremenu provincijal s braćom iz Trogira (tu su fratri već od 1214.), Splita itd., već stigao u »Ugarsku« tj. sjevernu Hrvatsku, uključujući i Srijem (ovaj je i politički bio anektiran Madžarskoj). U Mitrovici 1228. umire prvi provincijal »Hungariae«/Hrvatske bl. Ivan iz Francuske. Naravno, nije se moglo raditi o madžarskom provincijalu ni madžarskoj provinciji. U Madžarsku su naime fratri došli iz Saksonije 1234/5, a provinciju dobivaju tek 1238, i to pod nazivom *Strigoniensis*; nisu naime mogli uzeti naziv *Provincia Hungariae* jer je taj naslov nosila već 20 godina provincija u Hrvatskoj! Zbog tzv. personalne unije Hrvatske i Madžarske, u vanjskom svijetu Hrvatsku su često uzimali kao madžarsku pokrajinu. Nije stoga nikakvo čudo da je i prva provincija, iako posve samo u Hrvatskoj, dobila ime *Provincia »Hungariae«*. (Da je razlikujemo od kasnije *Provincia Hungariae*, stavljam prvu s navodnim znacima).

Generalni kapitul 1239. pripojio je sjevernu Hrvatsku Madžarskoj provinciji, a južni dio duž Jadrana proglasio *Provincia Sclavoniae*, što je bio sinonim onog vremena za Hrvatsku i tada je i madžarska dotadašnja *provincia Strigoniensis* mogla uzeti naziv *Provincia (regni) Hungariae*.

6 BONAVENTURA DA FASANO, *Memorabilia Minoritica Provinciae S. Nicolai Ordinis Minorum Regularis Observantiae*. Bari 1656, 29.

7 GONZAGA, 400.

8 *AM* IX, 300 br. 38.

9 COCO Pr., *I Francescani nel Salento*. Taranto 1931; vol. I, 262ss.

10 *BF* VI, 594s; *AM* IX, 21 br. 13; 496 br. 6.

11 Slično se izražava i Siksto IV. kad razlikuje samostane bosanske vikarije od onih Dalmatinske provincije: »...quatenus si aliqua loca generali aut ministro Dalmatiae subdita...« (*BFns* III, 348 br. 749). Uostalom, svi su samostani unaokolo pripadali Bosanskoj vikariji (v. geografsku kartu).

12 *PoAt*, 33 b. – Po dolasku Turaka, franjevci konventualci Transilvanske provincije otvorili su u Aradu svoj samostan 1702. (*Album Generale OFMConv*, Roma 1985, 86 – unaprijed *AlbGen*).

3. ARDJIŞ (Argis, Arghisa); (Bulgaria/Beograd); pr. 1374; + oko 1462.

1. 7. 1373. Grgur XI. dopušta vikaru Bonse da otvori šest samostana/obitavališta/ *loca* »in partibus Bosnae et *Walachiae* et circa metas Hungariae, in quibus moramini praedicantes infidelibus verbum Dei, Schismaticis etiam...«. ¹³ Već je i ranije 16. 6. 1372, isti papa ovlastio vikara – bio je to fr. Bartol iz Alvernije – da može otvoriti »...et alia novem loca in praedictis Bosnae, et Rasciae ac *Basarat* civitatibus et *partibus quibuscumque*«. ¹⁴ U tim je krajevima već nekoliko godina djelovao fr. Kuzma iz Zadra sa svojih 50 fratara, ¹⁵ pa je tada vikar zamolio da može i kanonski otvoriti samostane. Iako nemamo nijedno mjesto spomenuto u Vlaškoj/Valachia, nema sumnje da je prvi samostan morao biti u Ardjišu, te da je samostanska crkva postala katedrala prvom ardjiskom biskupu fra Antunu iz Splita (v. II. § 3).

Izgleda da su Turci srušili katedralu 1462, kada se biskup preselio u Bacaû. ¹⁶ Vjerojatno su i fratri tom prigodom ili nešto kasnije napustili Ardjiş.

4. ARMENES/JARMINA?; (Armenes); Chevin/Covinum/Banoštor;
pr. 1370; +1526.

U popisima samostana ovaj samostan dolazi na prvom mjestu u kustodiji Chevin. ¹⁷ Držim da je ova kustodija s tri samostana nastala prije 1370. Danas ne postoji mjesto Armenes u području rečene kustodije. Možda je naseobina nestala, a možda se zvala drukčije ili bila naseobina Armenaca. Dok se ne nađe konačni sigurniji odgovor, mislim da bi se moglo raditi o Jarmini, 5 km zapadno od Vinkovaca. Hrvati su naime u prošlosti stranim imenima s početnim slovom *A* često dodavali slovo *J*: Adriaticum = Jadran, Ancona=Jakin itd.

Turci su 1526. okupirali cijelo područje kustodije Chevin. ¹⁸

5. BACAU (Bacc/h/ovia, Bakou, Bakvi); (Bulgaria/Beograd);
pr. 1390; Obs 1649.

1392. Bonifacije IX. osnovao je nadbiskupiju u Bacau. ¹⁹ Nešto prije toga cvale su u tom području misije Bosanske vikarije pod vodstvom fra Kuzme iz Zadra sa njegovih 50 fratara (v. II § 3). Kao što je u Ardjišu podignuta biskupija 1374/5, a biskupom je postao fra Antun iz Splita, tako mislim da se ostvarilo i u Bacaû. Od XV. st. se za misije u Vlaškoj i Moldaviji brine Red i upravlja njima iz Carigrada (v. II § 3). Samostan u Bacaû potrajao je, uz mali prekid, sve do 1649. kad su ga preuzeli opservanti Bugarske kustodije. ²⁰

13 *BF* VI, 509s; *AM* VIII, 647s.

14 *BF* VI, 477s; *AM* VIII, 308s; *AcBOS*, 38 br. 207.

15 Ovlaštenje koje je Urban VI. (1362–70) dao fra Kuzmi danas više ne postoji; zabilježio ga je u Zadarskom arhivu GONZAGA, 435; v i FABIANICH II, 28.

16 *Usp.* *HC* IV; 107.

17 *AF* IV, 556; *BF* V, 602; *AM* IX, 296; TOSSIGNANO, 294v; RIGHINI, 60.

18 *PoAt*, 31a–b. Pokoji samostan u Slavoniji i Srijemu mogao je izgorjeti u građanskim ratovima 1382–1409. ili od Turaka oko 1456. No fratri su se mogli i vratiti u razdoblju relativnog mira do 1526. Stoga sam tu godinu uzeo kao sigurnu.

19 *Usp.* *BFns* I, 898 br. 1325. U *HC* biskupija u Bacaû pojavljuje se mnogo kasnije.

20 *MF* 62(1962)68s. – Bugarsku opservantsku kustodiju osnovali su opservanti Bosne Srebrenice 1624; nema nikakve veze s već ranije ugaslom konventualskom kustodijom *Bulgariae/Alba Bulgariae*=Beograd. Ova je na području Bugarske imala samo VIDIN (v.) i to vrlo kratko vrijeme, dok je opservantska kustodija, od 1675. Bugarska, provincija nastala i imala svoj stvarni centar u Bugarskoj, a naknadno se proširila u Vlašku, Banat, Moldaviju i Erdelj; o njoj je dokumentaciju skupio Fermendžin u *AcBulg.*

6. BANÓŠTOR, sv. Stjepan prvomučenik (?); (Chevin, C/h/ovinum, Chomin, Kovinum); Chevin/Covinum/Banoštor; pr. 1370; + 1526.

Prvi put dolazi kod Pizanca,²¹ pa zatim u pismu Eugena IV. 1433. godine.²² Izdavači Pizanca (*AF IV*, *BF V*) poistovjećuju Chevin jednostavno s Keve, ne dodajući ništa, a to je jedna od mnogih varijanti (Kev/a/, Kewa, K/e/u, Chuhet, Caet, Kö) za današnji Banoštor na Dunavu u Srijemu.²³ Izdavač pak *AM*³, uzimajući varijantu C(h)ovinum, stavlja: »Kovin al.Kovinja« u Banatu, gdje bi onda bilo i sjedište kustodije, ali na teritoriju kustodije *Bulgariae/beogradske!* Tog je mišljenja, izgleda, bio i Fermendžin.²⁴

Predmnijevam kao vrlo vjerojatno da su bosanski fratri dobili napušteni i ruševni augustinijski samostan sv. Stjepana prvomučenika, negdje između 1350. i 1360.²⁵ Svakako je morao biti prvi samostan istoimene kustodije. Turci su zauzeli Banoštor prolazeći prema Mohacsu 1526. godine.

7. BEOGRAD, sv. Petar; (Belgradum, Nandoralba, Alba Bulgariae); (Bulgaria/Beograd); (1290 ?) oko 1350 (?); + 1523.

Zbog svog posebno važnog geografskog položaja (»ključ al. vrata Evrope) Beograd nije mogao zadugo ostati bez franjevaca. Bez dvojbe, nekoliko je fratara došlo u Beograd da pomognu prvom poznatom beogradskom biskupu, svom subratu fra Martinu (1290–1320).²⁶ Da li su se s njime i povukli?²⁷ Ako jesu, zacijelo su se vratili za vladanja Ljudevita Velikog (1342–82), kad su stigli do Vidina i dalje do Vlaške i Moldavije (v. II § 3).

Ako je ovaj samostan bio tako važan i dao ime cijeloj kustodiji, kako to da ga Pizanac ne spominje? Kralj Ljudevit je umro 1382. godine bez sina nasljednika. Tada je buknuo rat za nasljedstvo između Ladislava Napuljca i Sigismunda koji je oženio Mariju, kćer kralja Ljudevita. Mađarska je izgubila neke krajeve na istoku, pa i Beograd. Da se ne bi ponovilo krvoproliće iz Vidina 1370. godine, fratri su se vjerojatno mirno povukli iz Beograda, tako da Pizanac 1389/90. i nije mogao registrirati beogradski samostan. Kad su se prilike postupno smirile, fratri su se povratili; ako ne prije, onda s povratkom biskupa. Između 1419. i 1432. sva

21 *AF IV*, 556; *BF V*, 602; *AM IX*, 296; TOSSIGNANO, 294V; RIGHINI, 60.

22 *BFns I*, 58; *AcBos*, 139.

23 *PoAt*, 20. – Bilo je to sjedište obnovljene Sirmijske biskupije (usp. *HC I*, 453s). Tu je bio i biskup Oliverius koji se 1262. odrekao uprave biskupijom (možda nije odobravao što je biskupija postala sufragana Kaločke nadbiskupije; ranije je bila pod Dubrovačkom) i ušao u Franjevački red (*HC I*, 453 bilj. 2).

24 Usp. *AcBos*, 588 (Kovinum). – Izdavači Paolina, Pizanca i Waddinga stavljaju u Banoštru samostan Ugarske provincije; spojivši u jedan samostane Banum/Banovci i Monasterium/Nuštar, dobili su *Banimonasterium*=Banoštor (v. *Conventi*, 80 i 139). Izdavač pak *AF IV*, 554 bilj. 4 spaja u *Bacs Monostor* ništa ne precizirajući da li se odnosi na naš Bački Monoštor ili na Batmonostor kod Baje u Mađarskoj.

Mnogo je teže pitanje da li možda nije CHEWREGH (v.) isto što i CHEVIN. Do definitivnog odgovora obrađujem ih kao dva različita samostana.

25 1345. taj su samostan u ruševnom stanju napustili Regularni kanonici sv. Augustina, a trebali su ga preuzeti Eremiti sv. Augustina (*CCP* br. 20, 1987; str. 3; 20 s).

26 *HC I*, 355.

27 U slučaju da je u Beogradu osnovan i formalni samostan oko 1290, morao je pripadati Ugarskoj provinciji jer Bosanska vikarija nije još postojala. Paolin (pr. 1339) ga ne spominje. Možda i nije bio formalni samostan ili su se fratri doista povukli sa fra Martinom.

četvorica biskupa su franjevci.²⁸ 1428. godine Madžari ponovno zauzimaju Beograd koji ostaje pod njihovom vlašću sve do pada pod Turke 1523. godine.²⁹ Tada vjerojatno nestaje i samostan.³⁰

8. BERAK (Porekche, Perch); (Chevin/Banoštor); 1415;
Obs. oko 1450 (?); +1526.

Dana 11. 1. 1415. Ivan XXIII. dopušta baronu Filipu iz Koroga (između Vinkovaca i Osijeka) da izgradi samostan, crkvu i ostalo za redovnike bez ikakve specifikacije. Budući da se dokument sačuvao u opservantskom samostanu u Gyöngyösu, u Madžarskoj, s dodatkom iz XV. st. »Confirmatio loci Perekche«³¹, nema sumnje da je samostan dodijeljen franjevcima, a naknadno je prešao opservantima, možda zaslugom sv. Ivana Kapistrana; bilo je to svakako prije »1506.« pod kojom godinom ga Wadding naziva »Perch« a izdavač identificira: »Perecska (nunc Pölöcske, comit. Baranya)«,³² dok ga Fermendžin ispravno označuje: »Perche=Berak in comitatu Vukovariensi in Slavonia«³³ jer se nalazi oko 10 km južno od Vukovara. Upravo kroz Berak prošli su Turci na svom pohodu prema Mohacsu 1526. godine.³⁴

9. BIHAĆ, Sv. Antun (Bihigium, Bichi/chi/um, Bichichia, By/yky/y/s);
(Greiben); oko 1373; + oko 1592.

Samostan u Bihaću vjerojatno je podignut snagom bule *Inter ceteros* Grgura XI, od 1.7.1373, kojom izričito dopušta vikaru Bosne da osnuje samostan u Krbavi/ UDBINI (v.) te još »sex loca«.³⁵ Osim istih razloga koji su važili za Krbavu, Bihać je taj samostan povezivao s onim u Otoku (v.) jer se nalazio na pola puta između Otoka i Krbave. Već prije 1469. i opservanti su u Bihaću imali svoj samostan sv. Barbare³⁶ koga izdavač AM³ proizvoljno spaja s konventualskim u jedan: »S. Antonii et Barbarae; Bykyz«³⁷ opservantski samostan. Naprotiv Siksto IV. dne 18. 8. 1473. podjeljuje oprostite vjernicima koji u određene dane posjete konventualsku crkvu sv. Antuna u Bihaću: »...et ecclesia S. Antonii domus seu conventus fratrum Minorum in Bichichiae...«.³⁸ Ako je itko, onda je to Siksto IV, bivši konventualac i general Reda, točno razlikovao dvije obitelji: »ordinis (fratrum) Minorum« spominje za konventualce, a opservantima nikada ne izostavlja

28 Bili su slijedeći: Gregorius de Nexe, Matthaues de Riapa, Antonius, Blasius Joannis (HC I, 355).

29 *PoAt*, – Opservanti su također imali u Beogradu svoj samostan Marijina Uznesenja (AM XV, 392). Vjerojatno ih je 1456. doveo glasoviti branitelj Beograda sv. Ivan Kapistran.

30 Nakon oslobođenja Beograda madžarski su konventualci 1718. ponovno otvorili samostan sv. Franje; sigurno su ondje još bili 1771. (usp. RIGHINI, 64).

31 *AcBos*, 99s.

32 AM XV, 403 br, 14. – Začuduje što izdavač AM³ još 1933. uporno upotrebljava madžarsku nomenklaturu za mjesta u Slavoniji i Hrvatskoj. Na taj način čitatelj dobiva dojam da se radi o mjestima tko zna gdje u Madžarskoj. Ista opaska važi i za neke samostane sjeverne Hrvatske koji su od 1239. bili pripojeni Ugarskoj provinciji.

33 *AcBos*, 100. – Podjelu Hrvatske na županije ovog vremena v. *PoAt*, 20; 31a.

34 *PoAt*, 31a.

35 *BF* VI, 509s.

36 Usp. *BFns* II, 778s; *AcBos*, 279 br. 1142.

37 AM XV; 397 br. 24.

38 *BFns* III, 196s. Kompilator Pou y Marti u bilješci pripisuje ovaj spis opservantskom samostanu. Praktički je to pogreška iz prethodne bilješke.

»de Observantia (nuncupatorum)«. Tako upravo u Bihaću Siksto dobro razlikuje dva brata: konventualca »Jacobus de Bichiis, ordinis Minorum«³⁹ i opservanta »Christophorus ordinis Minorum de Observantia«.⁴⁰ Ako se pak u istom dokumentu spominju obje obitelji, tada Siksto i konventualcima dodaje specifičan naziv. Tako npr. kad se radilo o samostanima Grebenske kustodije, među koje je spadao i Bihać, on strogo zabranjuje »...ne fratres de Observantia dicti ordinis nuncupati domos et conventus fratrum Conventualium nuncupatorum dicti ordinis sub excommunicationis et aliis poenis recipere praesumant«.⁴¹

Turci su osvojili i razorili Bihać 1592. godine,⁴² dok su okolicu osvojili mnogo ranije. Pa i Gonzaga 1587. oplakuje gubitak svoga bihaćkog samostana.⁴³

10. BIJELJINA (Bi/b/lina, Belyn); Mačva; oko 1360; + 1512.

Pizanac »locum de Bilina« stavlja na drugo mjesto među samostanima Mačvanske kustodije;⁴⁴ to bi moglo značiti da je osnovan među prvima koji su tvorili tu kustodiju, osnovanu vjerojatno oko 1360. godine. Kako je Bijeljina tek 40 km udaljena od Mitrovice (a na pola puta je bio samostan Mačva) vrlo je vjerojatno da su ta područja već i prije uspostave Bosanske vikarije duhovno vodili hrvatski fratri iz Slavonije. Srebrenička je banovina, u kojoj se nalazila Bijeljina, pala pod Turke 1512. godine.⁴⁵

11. BISTRICA (Bistrica, Byztricha, Bystrychky); (Dulmna/Duvno); oko 1373; + oko 1528 (?).

Imajući u vidu geografsku važnost Bistrice⁴⁶ držim za vjerojatno da je taj samostan podignut, ako ne prije, snagom jedne od kumulativnih bula Grgura XI. između 1372. i 1374.⁴⁷ U paničnom strahu pred Turcima 1463. među 17 samostana bio je napušten i onaj u Bistrici. 1469. hrvatskobosanski opservanti, posredstvom Pavla II, potražuju odnesene kaleže, knjige itd.⁴⁸ Budući da se Bistrica ne pojavljuje u kasnijim opservantskim popisima, čak ni kod Gonzage među onima »a Turcis occupata vel diruta«, smatram da su se konventualci naknadno vratili u Bisticu kao i u neke druge samostane spomenute u navedenom spisu. Na području BiH ima danas desetak Bisticâ. No ovdje se radi o onoj blizu Livna.⁴⁹ Vrlo vjerojatno je prestao egzistirati oko 1528.

39 *BFns* III, 764 br. 1513.

40 *N.dj.*, 857 br. 1698s. *Fr. Kristofor je bio najprije opservant, a zatim je prešao u konventualce kod kojih je postao profesor bogoslovlja; nakon toga vratio se opservantima da završi među Minime.*

41 *N.dj.*, 194 br 480; *AcBos*, 282 br. 1151.

42 *PoAt*, 31 b.

43 GONZAGA, 445. – Opservantski je samostan morao biti izvan Bihaća, oko 3 km, u Golubiću, rimskom Raetiniumu (*PoAt*, 7), gdje je valjda kod svojih fratara stolovao do 1577. posljednji »hrvatski/Croacensis« biskup Juraj Živković OFMObs, a koji u spisima dolazi kao »Georgius episcopus Retiniensis«. O njemu opširnije v. *CCP* br. 18/1986/20–23.

44 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; *RIGHINI*, 60. Interesantno je primijetiti da najstariji oblik naziva grada dolazi u hrvatskoj ikavici.

45 *PoAt*, 31a.

46 O Bistrici se kralj Ljudevit izražava (1356.): »Castrum Bystriche...nobis utile et utique necessarium« (*CD* XII, 376 br. 281).

47 *BF* VI, 447s; 509s; 535s.

48 *BFns* II, 776 br. 1570.

49 »Castrum Bystriche vocatum in Hleuma« (*CD* XII, 376 br. 281). »...castrum videlicet Bystrychky, distat a Spalato, Tragurio et Sibenico per una dietam...« (*AdBos*, 223 br. 961).

12. BLAŽUJ (Betuza); Dulmna/Duvno; 1340 (?); + 1412.

»Locus Betuzae« nalazi se zabilježen jedino u kodeksu Alvernije fr. Bartola iz Pize.⁵⁰ Izdavač *AM* sumnja u ispravnost očitavanja pa piše: »Vulgo: Betuza? sed ubi?«⁵¹ Mislim da ne može biti sumnje da se radi o Blažuju,⁵² udaljenom manje od 2 km od Duvna; bilo je to praktički Duvno odakle i naziv kustodije.

Kad je nastao samostan? U hrvatskoj povijesti Duvno zauzima izuzetno mjesto: tu je 925. okrunjen prvi hrvatski kralj Tomislav, u Duvnu je početkom 14. st. bilo sjedište prostrane biskupije »Delmitensis« u kojoj je možda već 1322. bio biskup fra Madius, član samostana sv. Frane u Splitu. Budući da nije imao drugoga klera, Madije je zacijelo sa sobom poveo fratre svoje Hrvatske provincije. Po običaju onog vremena morao ih je smjestiti blizu grada, dakle u Blažuju. Kad je 1340. formirana Bosanska vikarija, misijska postaja je kanonski uzdignuta u samostan; budući da je bila uz Duvno, dala je naziv i samoj kustodiji.

Kad se samostan ugasio? 1392. godine u Duvnu je glasoviti biskup, minorita Juraj Imočanin/Georgius de Ymocha, prijatelj moćnog hercega Hrvoja Hrvatinića. 1412. Juraj je premješten u Hvar.⁵³ Vrlo je vjerojatno da su po njegovu odlasku iste godine duvanjski patareni porušili samostan njegovih fratara, tako da kodeksi od 1414. nadalje nisu ni mogli registrirati blažujski samostan.

13. BREZNICA ĐAKOVAČKA (Bresna); (Ussora/Doboj); pr. 1377; + 1537.

Mjesta u kojima fratri Bosanske vikarije borave propovijedajući Božju riječ Grgur XI. 1377. godine spominje i »...in Diacho et Bresna...«.⁵⁴ Iz konteksta smijemo zaključiti da se radi o Breznici Đakovačkoj (15 km udaljenoj od Đakova), a ne o Našičkoj. Turci su okupirali taj kraj 1537. godine.⁵⁵

14. BUKOVICA (Buchovica, Bustonica, Miconica); Ussora/Doboj;
pr. 1390; +1528.

Taj samostan spominje Pizanac, a za njim i ostali popisi.⁵⁶ Danas u Bosni postoji čak 12 mjesta istoga imena, a unutar granica Usorske kustodije Mala i Velika Bukovica, 5 km od Doboja, te Mala i Velika Bukovica, oko 12 km od Dervente. Budući da su u dobojskom okolišu postojala već dva samostana Doboj/Ussora i Lindva (v.), mišljenja sam da se ovdje radi o Bukovici kod Dervente jer bi inače cijelo ono područje bilo bez pastoralnog centra. – Turci su zaposjeli to područje 1528. godine.⁵⁷

50 *AF* IV, 555.

51 *AM* IX, 294 br. 5.

52 U podnesku kojim se služio Pizanac/kopist vrlo vjerojatno je bilo napisano »Belazui«. Poluvokal *e* izražen je radi lakšeg izgovora za strance. Rukom pak pisani *a* i *u*, više ili manje otvoreni, lako se zamjenjuju; isto tako *t* i *l*; završni je pak *i* uz prethodni »a« poznatatelju latinskog jezika morao biti *e*, tj. genitiv mjesta. I tako »locus B(e)lazui« postade »locus Betuzae«.

53 O »Delmitenskoj« biskupiji, te o biskupima Madiju i o duvanjskom biskupu Jurju Imočaninu v. *CCP* br. 17, 1986, 96–100; 103–106.

54 *BF* VI, 591 br. 1490. Ne smijemo pomiješati Brezna s Brezen. Ovaj je posljednji u biskupiji Varadinskoj/Oradea bio predan opservantima (*BFns* II, 721 br. 1441).

55 *PoAt*, 31 b.

56 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

57 *PoAt*, 31b.

15. CARANSEBEŞ (Sebes/t/, Sobes, Febes, Karanyaszebes); Bulgaria/Beograd
pr. 1373; + oko 1551/62

Dana 1. 7. 1373. Grgur XI. podjeljuje kanonsku ovlast za samostan »in metis Hungariae circa Sebest«,⁵⁸ ali iz bule očito slijedi da su fratri tu prisutni mnogo prije; to je područje fra Kuzme iz Zadra s 50 subraće. Isti samostan spominje 8. 8. 1377. i Grgur XI.⁵⁹, Pizanac prije 1390.⁶⁰, kralj Sigismund 5. 12. 1428.,⁶¹ 30.: 1433. papa Eugen IV.⁶², te 26. 7. 1478. kralj Matija kada potvrđuje privilegije koje su njegovi predšasnici Sigismund i ranije već Ljudevit I. podijelili samostanima: Cheri, Sebes, Haţeg i Orşova.⁶³ Kraj je pao pod Turke 1562. godine, ali su Turci onuda prokrstarili već 1551.⁶⁴

16. CHERI/=CEROVA?/; (Cheri/m/, Chery, Srim, Frinum);
Bulgaria/Beograd; oko 1370; + 1551/62.

Prvi spomen tog samostana nalazimo kod Pizanca⁶⁵ što znači da je postojao prije 1390. Iz pisma Sigismunda od 5. 12. 1428, kojim potvrđuje privilegije svoga tasta kralja Ljudevita I. (1342–82) samostanima »de cheri, de Sebes, de Hatsak et Orsava« tj. svima u kotaru (Caran) Sebes,⁶⁶ vidimo da je morao postojati mnogo prije; a jer je na prvom mjestu spomenut, vjerojatno je bio i prvi osnovan. Caransebes (v.) je kanonski osnovan 1373. Spominje se još u pismu Eugena IV. od 30. 9. 1433.⁶⁷ i 26. 1. 1478. u pismu kralja Matije.⁶⁸

Od Fermendžina na dalje svi izdavači vrela poistovjećuju Cheri s »Cerić hodie Čerević in Slavonia«, točnije u Srijemu kod Banoštora.⁶⁹ Kako je gore rečeno, nalazio se u kotaru Caransebes u rumunjskom Banatu, a ne u Srijemu. Nadalje, Cheri se kod Pizanca nalazi uključno i kod Eugena IV.) u kustodiji Bulgariae, a ne u kustodiji Chevin/Banoštor. Do definitivnog rješenja smatram da je to današnja Cerova, predgrađe Reşiţe, na pola puta između Caransebeşa i jugoslavenske granice.⁷⁰ – Turci su opustošili banatsko područje već 1551, a zauzeli su ga 1562.⁷¹

58 *BF* VI, 510 br. 1273; *AM* IX, 648 br. 35. Caransebeş nalazi se u Rumunjskoj oko 65 km od jugoslavenske granice u smjeru Vršca.

59 *BF*, 591. br. 1490.

60 *AF*, IV, 556; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

61 *AcBos*, 128 br. 679.

62 *BFns* I, 58 br. 109; *AM* X, 251 br. 13; *AcBos*, 139 br. 712.

63 *AcBos*, 289 br. 1162. – »1506«. I opservanti imaju u Caransebesu samostan (*AM* XV, 402 br. 33). Nije vjerojatno da bi ga preuzeli od konventualaca jer u tri gore spomenuta samostana ne rezultiraju opservanti, pa su prema tome u Caransebešu oni sami osnovali svoj samostan.

64 *PoAt*, 32, 33b.

65 *AF* IV, 556; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

66 *AcBos*, 128 br. 679.

67 *BFns* I, 58 br. 109; *AM* X, 251 br. 13; *AcBos*, 139 br. 712.

68 *AcBos*, 289 br. 1162.

69 Fermendžin kao potvrdu svoje hipoteze navodi da su fratre kasnije opservantske kustodije nazivali »Cerienses« (*AcBul*, str. VI). Taj naziv točno odgovara Cheri: Cerienses, a niakko Cerienses ni Čerevienses.

70 Postoje još dva mjesta, Cherestur i Chereluş, koji donekle sliče Cheri, ali su odviše daleko da bi pripadali kotoru Caransebeş. Cherestur je na tromedi Rumunjske-Madžarske-Jugoslavije, a Chereluş, je kod Arada.

71 *PoAt*, 32; 33b.

17. CHEVESD/CHEVERESU MARE?/; (locus Chevesdi, Chenesdi, Govesdi, Kuesd, Kewesd); pr. 1390; + 1551/62.

U popisu samostana kod Pizanca »locus Chevesdi« se nalazi na posljednjem mjestu⁷²; vjerojatno je posljednji također i vremenski, svakako prije 1390. Spominje ga i Eugen IV. 30. 9. 1433. među deset samostana u kustodijama Chevin i Bulgariae: »...in de Harablech, Alsan, Chabol, Kovinum, Haram, Orsua, *Keuesd*, Cheri, Sebes et Hatzach«.⁷³ – Izdavači »in vulgo« stavljaju: Kövesd, AM Kebed, Fermendžin Govesda/Govaždia. U današnjim atlasima ne nalazim nijedno od nabrojanih mjesta. Smatram da se radi o današnjem Cheverešu Mare, oko 20 km južno od Temišoara, a oko 50 km od jugoslavenske granice. – Turci su pustošili tim područjem već 1551, a zauzeli su ga 1562. godine.⁷⁴

18. CHEWREGH/BAČKI BREG?/, sv. Franjo; (Chewreg/h/, Cheneng); (Chevin/Banoštor); pr. 1372/76; + 1526.

Dne 11. 9. 1372. Grgur XI. ovlašćuje *katoličkog nadbiskupa* da ispita shodnost za osnutak franjevačkog samostana za 12 fratara uz crkvu sv. Petra koju plemić »Nicolaus de Gara... iuxta ecclesiam beati Petri...olim canonice ad opus eorumdem fratrum aedificatam et fundatam *infra villam suam de Chewregh tuae dioecesis...*«⁷⁵. Navedene riječi daju razumjeti da je uz crkvu sv. Petra već postojalo neko obitavalište/*locus* za nekoliko fratara, i to već prije 1372, a te godine bi se pristupilo izgradnji većeg samostana za 12 fratara. Vjerojatno je nadbiskup bio protiv te gradnje, jer papa dne. 18. 4. 1376. »fratribus Minoribus vicariae Bsnsensi concedit facultatem...*in oppido Chewregh...*ad honorem et ladem Dei ac beati Francisci... construere et fundare«.⁷⁶

Gdje se nalazio Chewregh? Wadding, Theiner i Eubel ne daju ime *in vulgo*. Za Fermendžina je pak Chewregh-Cheneng=Cheri=Čerević.⁷⁷ Već smo vidjeli da se Cheri (v.) nalazio u Rumunjskoj (»districtus Sebes«). No nije li možda Chewregh, kao ne baš Čerević, isto što i dva kilometra udaljeni Chevin/Kew/Keu/Banoštor u Srijemu? Fermendžin je doista pripisao srijemski arhidakonat Kaločkoj nadbiskupiji, pozivajući se na regist te nadbiskupije u kome su zabilježena podavanja Svetoj Stolici, a naveden je i srijemski arhidakonat.⁷⁸ No radi se i o taksama na beneficije koje su korisnici imalu u Srijemu, ali to ne znači da je Srijem dio Kaločke nadbiskupije. Fermendžin je trebao produžiti čitanje i na istoj stranici bi našao pod arhidakonomat Bodroga (sjeverna Bačka): »*Episcopus Sirmiensis solvit pro capitulo Ecclesiae suae de Keu VIII marcas...*«.⁷⁹ Banoštorski/Keu kaptol morao je imati neke beneficije u bodroškom arhidakonatu, ali to ne znači da je Keu/Banoštor i pripadao bodroškom arhidakonatu. Dakle, Keu nije isto što i Chewregh, jednostavno zato što nije bio »dioecesis colocensis«.

72 AF IV, 556; BF V, 602; AM IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

73 BFns, I, 58 br. 109; AM X, 251 br. 13; AcBos, 139 br. 712.

74 PoAt, 32; 33b.

75 BF VI, 486s; AcBos, 39 br. 209.

76 BF VI, 568 br. 1423; AM VIII, 581 br. 89 – s neispravnim nadnevkom od 26. 2. 1375. i tako prenesen u AcBos, 42 br. 219.

77 AcBul, str. VI.

78 Usp. A. THEINER, *Monumenta hist. Hungariae sacram illustrantia*. Romae 1860, II, 565s.

79 N.dj., 566.

Nagađam da se radi o srednjovjekovnom *Bodrogu*, današnjem *Bačkom Bregu*, kome na svjeveroistoku, oko 12 km dalje leži Gara⁸⁰; Chewregh=Bački Breg, a »infra villam Chewregh«, 12 km južno, leži Bački Monoštor,⁸¹ gdje je mogao biti prvotni samostančić/*locus* uz crkvu sv. Petra.⁸² 1376. je počela gradnja crkve sv. Franje u samom mjestu, »in oppido Chewregh«.⁸³ Grof Nicolaus de Gara mogao je biti gospodar i Gare/Gorjana u Slavoniji i Gare nedaleko Bačkog Brega, danas u Mađarskoj.

Kako se Bački Breg nalazi nasuprot Mohacskom polju, gdje su Turci 1526. porazili mađarsku vojsku, sigurno je i Bački Breg stradao tom prilikom.

19. CHUSAL/CHIȘODA, Sv. Duh (Chusal, Kwsal), (Bulgaria/Beograd);
pr. 1422; + 1551/62.

Na molbu »nobilium virorum Joannis Ladislai, Dionisii et Michaelis Georgii ac Michaelis et Ladislai Stephani de Chusal, nuncupatorum, fratrum⁸⁴ de baronum genere« Martin V. dana 12. 10. 1422. ovlašćuje transilvanskog biskupa da potvrdi njihovu darovnicu već sagrađene crkve i samostana »ad usum et habitationem unius guardiani et nonnullorum ordinis Minorum de Vicaria Bosnae...in honorem sancti Spiritus in quadam eorundem nobilium villa, Chusal nuncupata dictae dioecesis«⁸⁵. Iz konteksta je jasno da su fratri bili u tom mjestu već ranije i vjerojatno sudjelovali u gradnji.

Izdavači papinskog dekreta ostavljaju nepromijenjeno ime.⁸⁶ Do boljeg rješenja smatram da se radi o današnjoj Chișoda, koja se nalazi oko 10 km južno od Temišoara, a oko 30 km od jugoslavenske granice. To su područje Turci prokristalili već 1551, a zauzeli 1562. godine.⁸⁷

20. CIMPULUNG, sv. Franjo (Campolungo); (Bulgaria/Beograd);
oko 1373; Obs. 1657.

Osnutak ovog samostana povezujem s prisutnošću misionara Bosanske vikarije u Vlaškoj i Moldaviji (v. ARDJIȘ). Što se tiče pravne pripadnosti poslije 1420. vidi II § 3. Teško je išta reći o tome kada se ugasio. 1581. u gradu je bilo 400 katolika

80 *PoAt*, 19.

81 U Bacs Monoštoru – da li naš Bački Monoštor ili mađarski Batmonostor kod Baje ? – izdavač je *AF IV*, 544 bilj. 4 smjestio udvostručeni Banimonasterium (inače Banoštor danas) od Banum i Monasterium (v. *Conventi*, 80 i 139: Banovci i Nuštar).

82 Da li je samo puki slučaj da su vjernici nakon odlaska Turaka u Bačkom Monoštoru, 1752. sagradili crkvu sv. Petra i Pavla? (usp. *OŠKCJ*, 684).

83 Budući da se radi o vremenskom prđužetku redovničke zajednice koja je najprije bila malobrojna u Bačkom Monoštoru/»infra villa Chewregh«, a od 1376. je brojala 12 fratara u samom mjestu/»in oppido Chewreg«, označavam samostan kao jedincat – Bački Breg. Ako Waddingov »de Kynus« /koga izdavač *AM XV* (str. 402 s br. 15) piše »Kolyüd (Küllöd)« /znači selo Kolut, onda su u neposrednoj blizini Bačkog Brega i opservanti imali svoj samostan (Iločke kustodije).

84 Iz teksta je jasno da se radi o petorici bratića, sinovima trojice braće (Ladislava, Jurja i Stjepana). Fermendžin ima šestoricu braće: dodao je dva oca (Ladislava i Jurja), a od dva bratića Mihaela učinio jednoga (usp. *AcBos*, 118 br. 684).

85 *BF VII*, 577s; *AM X*, 77; 408; *AcBos*, 118 br. 684.

86 Uz god. »1506.« Wadding ima opservantski samostan »S...de Ruusal« (*AM XV*, 402 br. 36). Izdavač ga identificira s: »S. Spiritus de Kusaly (comit. Szilági)« (str. 403 br. 36), očito navlačeći na Chusal. No Waddingov »de Ruusal« je pripadao kustodiji Bania, a ne kustodiji (opservantskoj) Transilvanije (Chusal je bio U Transilvanskoj biskupiji).

87 *PoAt*, 32; 33b.

Saksonaca koji su zbog pomanjkanja katoličkog svećenika uzeli luteranskog pastora.⁸⁸ Puni procvat nastupio je dolaskom fra Giovenala Falco iz Cunea; ovaj je nešto prije 1639. uklonio pastora i učvrstio katolike u vjeri.⁸⁹ Konventualci su u Ćimpulungu još 1657. kad prisiljeni okolnostima cijeli Ćimpulung prepuštaju opservantima Bugarske kustodije.⁹⁰ 1690. Turci su srušili samostan, ali je ponovno sagrađen 1717. te konačno razoren 1737.⁹¹

21. CROTONE, ss. Margerita i Brigita (Cotrone Cotronium); (Galatina u Apuliji); 1400; oko 1446.(?) kalabreškoj provinciji.

Dne 1.11. 1400. Bonifacije IX. podjeljuje ovlast grofu Catanzara, Nikoli Ruffus da u Crotonu, »intra muros«, sagradi samostan za Bosansku vikariju, te da tamo mogu ulaziti fratri iz svih provincija i »absque superiorum licentia petita vel obtenta...qui ad praedictum vicariatum transire voluerint«.⁹²

Wadding, tako obaviješten, piše da je taj samostan izgrađen »...Observantiae regulari«.⁹³ Da nije tako, dosta je spomenuti suvremenika Jakova Oddiu koji veli da su prvi opservanti došli u Calabriju 1419/20.⁹⁴ I Gonzaga pretjeruje kad piše da je opservantima sagrađen samostan u Crotonu »circa...annum 1520«⁹⁵; bit će valjda kojih 20 godina ranije jer se nalazi u popisu samostana od 1511/12.⁹⁶ Možda su ga konventualci Bosanske vikarije predali svojoj subraći Kalabreške provincije oko 1446.

22. CSANAD/CENAD MARE; (Bulgaria/Beograd); oko 1370.(?);
Obs. pr. 1506.

Vrlo je vjerojatno da se prvi franjevački biskup u Csanadu Antun (1290–1306)⁹⁷ okružio svojim fratrima, ali isto je tako vjerojatno da su se s njegovim odreknućem povukli i fratri. Za kraljevanja Ljudevita I. (1342–82) Bosanska vikarija u Csanadskoj biskupiji ima više samostana pa je po običaju drugdje otvorila samostan i u sjedištu biskupije. Ako se to nije dogodilo tada, zacijelo ih je doveo biskup minorita Doza-Gregorio (1397–1422/3).⁹⁸

88 *AcBul*, 10s. – U Ćimpulungu su i opservanti imali svoj samostan sv. Elizabete, oko 1450.

89 P. Giovenale je bio viceprefekt u Vlaškoj. O njemu piše opservantski biskup Petar Bogdan Baškić: »Die 29 di Agosto, anno 1640. Ho visitato la terra di Campolungo... lánno passato li padri missionarij...minori conventuali...hanno cacciato dalla chiesa il prete luterano...il loro parroco è il Padre fra Giuvenale Falco minore conventuale, il quale sa lingua Valaccha benissimo...Questo posso dire, che sino che starà il Padre, che sta adesso, non cè pericolo veruno« (*AcBul*, 99s).

90 Usp. *MF* 46(1946) 301. Bugarski opservanti došli su u Ćimpulung 1652. (usp. *AcBul*, 236), dok ih Waddingov nastavljac Chiapini stavlja već 1628. (usp. *AM* XXVII, 78).

91 Usp. KLEINER, *Cronica...* u *SF* 28(1931) 343s.

92 *BF* VII, 111 br. 326; *AM* IX, 563s. – U srednjem vijeku pa sve do 13.12.1928. glasoviti grad Magnae Graciae/Velike Grčke, Kroton, nazivali su Cotrone. 1284. kralj Karlo Anžuvinc darovao je grad grofu Catanzara Petru Ruffou (*Enc. ital.* XII, 41–49). Wadding i Eubel pročitali su naprotiv Dussusu mjesto Ruffus.

93 *AM* IX, 312 br. 42. – Već sama činjenica da je samostan građen unutar gradskih zidina, kao i to da su braća mogla poći u misije ne tražeći odobrenje svojih ministara – što je bilo protiv Regule – u god. 1400, isključuje one koji su htjeli opsluživati »Regulam sine glossa«.

94 Usp. G.ODDI, *Franceschina*, izd. N. CAVANNA. Firenze 1931, 224s.

95 GONZAGA, 544.

96 *AM* XV, 357.

97 *HC* I, 176.

98 O tom biskupu, koga Eubel udvostručuje, na drugom mjestu više.

Danas postoji Magyar-Csanád i u Rumunjskoj Cenad Mare udaljen kojih 20 km od jugoslavenske granice. Smatram da je samostan morao bit među rumunjskim pučanstvom. Samostan je prešao opservantima možda za vrijeme Kapistrana, a svakako prije »1506.«⁹⁹ Turske čete prošle su kroz Csanad, 1551, a okupirali su područje 1562.¹⁰⁰

23. DEŽEVICA (Dezewiza); (Bosna/Visoko); pr. 1435; Obs.(?) 1435; +1463? Dne 17. 12. 1435. fra Gulielm da Casale, ministar general, opoziva neke privilegije koje je on sam podijelio fratrima u Bosni; među ostalima: »Item litteras et gratias concessas fratri Joanni, Prozob dicto, de gwardiania duorum locorum, scilicet Dezewiza et Howioza revoco et annullo«.¹⁰¹ Deževica je udaljena od Fojnice oko 13 km, u zabačenom gorskom kraju. Vrlo je vjerojatno da je vikar Bosne Jakov Markeški izabrao to osamljeno mjesto da uspostavi opservantsku zajednicu s gvardijanom opservantom. Nisam našao drugoga spomena tog samostana. Možda su braća tog samostana opservanti morali naknadno poći u koje drugo mjesto, važnije, ili je samostančić napušten 1463, padom Bosne pod Turke.

24. DOBOJ/USORA, Sv. Maria (Uxora, Ussora); Ussora/Doboj; oko 1340; + 1528.

Srednjovjekovna Usora, današnji Doboj, dala je naziv županiji, a i franjevačkoj kustodiji. Nalazeći se tek oko 35 km od Slavonije, predmnijevam da su fratri iz Slavonije duhovno vodili to područje još prije uspostave Bosanske vikarije. U svakom slučaju samostan je morao prethoditi kustodiji, a ona je osnovana 1347. godine, kad je osnovan samostan u Đakovu i još neki drugi.

Zašto Pizanac ne spominje Usoru? Moglo se dogoditi isto što i sa samostanom u Blažuju (v.) s tom razlikom što su se fratri kasnije vratili i sagradili samostan, samo nešto podalje od grada, »S. Mariae Virginis sub Suovich in Uxora, regni Bosnae«.¹⁰² Tom samostanu dne 1. 2. 1451. Nikola V. podjeljuje oprost kao svetištu gdje »intercessione eiusdem gloriosae virginis plurima frequenter coruscant miracula«¹⁰³. Doboj su Turci zauzeli 1528.¹⁰⁴

25. DUBICA (Dubizza); (Greben); pr. 1377; + 1565.

Kao boravište i polje apostolskog rada fratara Bosanske vikarije Grgur XI. u *Animarum salutem* od 8. 8. 1377. spominje »...videlicet de Sebes...usque Othoc et Dubizza, in Vertricha...«¹⁰⁵. Dubica se nalazi na rijeci Uni, gdje su se nalazili

99 *AM XV*, 402 br. 29: »S.... Cenadiensis«. Izdavač dodaje: »S. Mariae Csanadiensis (Csanás)« (403 br. 29), vjerojatno je to zaštitnica koju su opservanti – nakon što su 1430. dobili Porcijunkulu – vrlo često davali kao ime novoosnovanim samostanima ili su mijenjali dotadašnji naziv ako bi ih primili od konventualaca.

100 *PoAt*, 33b.

101 *AcBos*, 150 br. 784. – »Howioza« stoji kao srednjovjekovni naziv za Fojnicu: Huojnica (usp. *PoAt*, 20–21).

102 Postojala je i Usora /Ozera/ Ozora, Ozzura u Mađarskoj; ujedno je to bio prvi dosada poznati opservantski samostan u Mađarskoj, odobren 1418. (*BF VII*, 506s; *AM X*, 399; *AcBos*, 104. Bit će službeno preuzet od bosanskog vikara, naravno ne još opservantskog, fra Blasiusa de Zalka« (*AcBos*, 105).

103 *BFns I*, 727 br. 1433. – Izgleda da »Suovich« odgovara današnjoj Sivši (usp. *FABIANICH II*, 239). No izraz »sub Suovich« označava da prvotni samostan nije bio »in Suovich« kao što će biti kasniji opservantski samostan sv. Ane.

104 *PoAt*, 31b.

105 *BF VI*, 591 br. 1490.

i samostani Otok, Krupa i Bihać. Fabianich govori o »Dubica, sotto il nome generico di Sub-Vucijak, venne ridata alla fede col suo territorio fino dalla prima comparsa dei francescani«. ¹⁰⁶ No u Dubici o kojoj govori Fabianich, udaljenoj oko 130 km na istok, podigli su opservanti svoj samostan, samo mnogo kasnije u XVII. ili čak u XVIII. stoljeću. ¹⁰⁷

Turci su zauzeli Dubicu 1566. ¹⁰⁸

26. ĐAKOVO (de Diac/h/o, de Dyaco); Ussora/Doboj;
1347; Obs. pr. 1506; +1537

Budući da je u Đakovu bilo sjedište Bosanske biskupije, bilo je posve prirodno da je već prvi vikar fra Peregrin iz Saksonije zatražio i dne 21. 3. 1347. postigao ovlast od Klementa VI. »in Diaco Quinqueecclesiensis dioecesis...construendi claustrum...in quo duodecim fratres...congrue valeant sustentari«. ¹⁰⁹ Đakovački samostan dolazi na prvo mjesto Usorske kustodije ¹¹⁰, ne zato jer bi bio prvi osnovan u toj kustodiji, nego zato što je u Đakovu bilo sjedište biskupije. Istom bulom osnovan je i samostan u Stonu, a sve u smislu preporuka bana Stjepana Kotromanića, o čemu v. I § 2. Zbog svog posebnog geografskog položaja đakovački je samostan bio sjedište odgoja i studija. ¹¹¹

Đakovo prelazi opservantima Ugarske vikarije svakako prije 1506. ¹¹² Turci su osvojili Đakovo 1536. ¹¹³

27. FOJNICA, Sv. Duh (Foinica, Foniza, Huo/y/niza, Howioza);
(Bosna/Visoko): oko 1375; Obs. XVI. st.

Budući da je srednjovjekovna Hvojnica ¹¹⁴ bila jedva 22 km udaljena od centra vikarije, Fabianich veli da vjerojatno spada među prve samostane osnovane u Bosni ¹¹⁵; ako baš ne među prve, onda svakako među one osnovane snagom kumulativnih bula (Grgura XI.) za oko 27 samostana donesenih između 1372. i 1374. ¹¹⁶ 1435. se spominje i gvardijan u Fojnici fr. Ivan Prozob (v. DEŽEVICA).

Izgleda da je Jakov Markeški vrlo brzo po svom dolasku, možda već 1432, osnovao u Fojnici opservantski samostan. Tu je započeo redovnički život (bl.) Anđeo Zvi/je/zdović: »Primus hic a Jacobo habitum donatus«. ¹¹⁷ Zahvaljujući franjevač-

106 FABIANICH II, 238.

107 Usp. *OSKČJ*, 360 4: Gornja Dubica.

108 *PoAt*, 31b.

109 *BF* VI, 194 br. 407; *AM* VIII, 20 br. 35; *AcBos*, 28 br. 158. Od 1252. sjedište Bosanske biskupije nalazi se u Đakovu u Slavoniji. Bela IV. obdario je biskupiju obilnim beneficijama na teritoriju 12 okolnih župa. Ova činjenica navela je neke pisce da tvrde kako su Đakovo i te župe također pripadale Bosanskoj biskupiji. No riječi Klementa VI. »in Diaco Quinqueecclesiensis dioecesis«, još skoro 100 godina kasnije, jasno opovrgavaju takvo mišljenje. Kralj je dao beneficije za tih 12 župa, ali ne i jurisdikciju nad vjernicima.

110 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; *TOSSIGNANO*, 294; *RIGHINI*, 60.

111 Usp. *OSKČJ*, 135.

112 *AM* XV, 402 br. 13.

113 *PoAt*, 31b. Samostan je ipak prestao postojati godinu dana kasnije, 1537. (usp. *OSKČJ*, 135).

114 Usp. *PoAt*, 20–21.

115 FABIANICH II, 233.

116 Usp. *BF* VI br. 1198, 1273, 1343.

117 *AM* XV, 176 br. 2. Prema vrelima kojima se služio Wadding, fra Anđeo je prvi opservant rođen u Bosni: »Angelus de Verbosa Vicarius Provinciae, et primus qui in ea

koj jednostavnosti, iskrenosti, blagosti i miroljubljivosti fra Anđela, Mehmed II, osvajač Bosne, izdao je glasovitu *Ahdnamu* kojom je bosanskim fratrima zagaran-tirana nesmetana sloboda u vjerskim stvarima.¹¹⁸ Za dugog života fra Anđela u središnjoj i istočnoj Bosni sačuvali su se i samostani i fratri opservanti i konventualci.

Fra Anđeo je preminuo 1498. i pokopan je u svojoj crkvi. »Post plurimos annos, ab eius tumulatione, integrum omnino, ac incorruptum inventum, a fratribus inde exhumatum, honestiori loco reconditum est« – piše Gonzaga,¹¹⁹ a Wadding precizira: »...(translatum in) alterum (coenobium) ex altera parte oppidi...honestiori loco, constructum«,¹²⁰ tj. u onaj koga su konventualci »post plurimos annos« nakon 1498. napustili, a opservanti su tada napustili svoj jednostavniji samostančić i prenijeli tijelo fra Anđela u onaj »honestiori loco constructum«. ¹²¹

28. FUTOG (de Finthag); (Chevin/Banoštor); 1422; Obs. pr. »1506«.

Mislim da neću pogriješiti ako osnutak samostana u Futogu poveženm s onim u Kovilju (v.) bulom Martina V. 1422: »unum in oppido Kabol...et alium in alio loco congruo«¹²²; podjednako su udaljeni od Novog Sada – desetak kilometara – Kovilj na istoku, a Futog na zapadu. Oba samostana su trebala poslužiti fratrima Bosanske vikarije za apostolat, ali i kao sklonište u vrijeme progona od Turaka ili drugih nevjernika, kako se izražava papa.

»1506.« nalazimo »de Finthag« u Iločkoj kustodiji opservantske Ugarske vikarije.¹²³ Nestao je pod Turcima između 1526. i 1562.¹²⁴

29. GLATINA, sv. Katarina (Terra S. Petri Galatini, Galatina); Galatina u Apuliji); 1391; Obs. oko 1443.

1385. godine Urban VI. ovlašćuje tarantskog vojvodu Rajmunda de Baucio de Orsinis da izgradi u Galatini samostan za konventualsku provinciju sv. Nikole u Apuliji.¹²⁵ Kad je sve bilo gotovo, Bonifacije IX. 1391. na molbu istoga vojvode predaje galatinski samostan bosanskom vikaru fra Bartolu iz Alvernije koji je

habitum suscepit« (n. dj., 397); prema tome, svi su opservanti u Bosanskoj vikariji prije 1432/3. bili strani misionari.

118 *AM XV*, 176 br. 3: »Princeps [tj. sultan] imperavit, ne Bosnensibus sub eius imperio viventibus, in rebus fidei quisquam negotium facesseret aut virum hunc a praedicatione impediret«.

119 GONZAGA, 514.

120 *AM XV*, 176 br. 3.

121 Gonzaga, loše informiran, piše u vrijeme kad u Fojnici nije bilo više konventualaca i posve neuvjerljivo obrazlaže napuštanje prvotnog opservantskog samostana, tobože zbog vrijeđanja od strane Turaka kao da ih s druge strane Fojnice nije bilo; i prvotni samostan bi bio posvećen Duhu Svetom (Wadding uz god. 1506, kad je fr. Anđeo još počivao u svom samostanu, nije zapisao nebeskog zaštitnika; protivno od onoga što umeće izdavač *AM XV*, 396 br. 4). Prema Gonzagi bi, nadalje, izgledalo da je fr. Anđeo bio pokopan već u »novom« samostanu, samo je nakon mnogo godina, pronađen neraspadnut, bio prenesen na neko doličnije mjesto, recimo u prezbiterij crkve. Wadding naprotiv, govori o prijenosu tijela u drugi samostan, s druge strane grada, što se moralo dogoditi »mnogo godina nakon smrti fra Anđela«, kad su konventualci nestali u Fojnici.

122 *BF VII*, 572s; *AcBos*, 114s.

123 *AM XV*, 402 br. 9.

124 *Usp. PoAt*, 32, 33b.

125 Dokumentat kod *COCO*, 261s.

inače bio veliki prijatelj spomenutog vojvode) i čak ga ovlašćuje da primi »et alia consimilia loca [koja vojvoda] construi facere proponat«. ¹²⁶ U prethodnom broju revije vidjeli smo da je razlog izmjene od Apulijske provincije na Bosansku vikariju bio hrvatski jezik katoličkog stanovništva u Galatini (v. II § 2). Tamo je također izloženo da je galatinski samostan predan opservantima oko 1443, a 1446. opservantskoj Apulskoj vikariji sv. Nikole.

30. GALLIPOLI, sv. Franjo; (Gallipolis); (Galatina u Apuliji);
1400; Obs. oko 1443.

Gonzaga, ¹²⁷ Da Fasano ¹²⁸ i Wadding, ¹²⁹ koji se oslanja na Gonzagu, slažu se u bitnom, tj. da je vojvoda Rajmund Orsini 1400. predao samostan u Gallipoliju Bosanskoj vikariji. Slično je učinio s galatinskim samostanom 1391. Trebalo je samo nadodati, istom bulom kojom je dao samostan u Galatini (v.): »et alia consimilia loca construi facere proponat [tj. Orsini] ...praedictae Vicariae...«. Sva gore spomenuta trojica misle da se radi o opservantskoj Bosanskoj vikariji kojoj će samostan pripasti, ali tek oko 1443. (v. II § 2). Tako informiran Gonzaga (»ex certissima traditione«) piše da taj samostan potječe od nekog učenika sv. Franje (nema ga ni Paolin ni Pizanac, ni itko drugi prije 1400), a da je »a patribus Franciscanis Conuentualibus ad nostros Obseruantes translatus...1400...ijs [tj. Conuentualibus] pulsus...«. U ono vrijeme zaista još nije postojao ovakav način preuzimanja samostana. Wadding piše mnogo smirenije. On ne spominje da bi samostan potjecao iz vremena Franjinih učenika niti piše o izgonu konventualaca.

31. GLAMOČ (Glamozh, Glamoth, Dlamoč, Lamoc); Dulmna/Duvno:
oko 1340 (?); + XVI. st.

Mada Pizanac stavlja glamočki samostan na posljednje mjesto duvanjske kustodije, ¹³⁰ nagađam da su fratri stigli u Glamoč još prije uspostave Bosanske vikarije te da je 1340. misijska postaja mogla biti podignuta na samostan tako da će 1352. u Glamoču, kod svojih, imati sjedište prvi biskup misijske biskupije »Croacensis« fra Jakov koji je po sjedištu nazvan »episcopus Galmitensis«/Glamicensis¹³¹.

Iako je Glamoč pao pod Turke 1463, samostan je vjerojatno potrajao barem do 1520. (v. FOJNICA).¹³²

32. GORJANI, sv. Klara (Gara, Harablech, Harabkh); (Ussora/Doboj);
pr.1377; + 1537.

U pismu od 8. 8. 1377. Grgur XI. nabraja neke od graničnih mjesta u kojima borave i djeluju fratri Bosanske vikarije; među njima je i »...usque Gara, et...«. ¹³³ Gara je bio poznati srednjovjekovni grad, 12 km od Đakova. Možda je za razliku od istoimenog grada u današnjoj Mađarskoj slavonskoj Gari dodan »breg«, pa nastade *Garabreg* što je neki stranac prepravio u *Harablech* kako dolazi u pismu

126 *N.dj.*, 263.

127 GONZAGA, 400.

128 DA FASANO, 49.

129 AM IX, 309 br. 38.

130 AF IV, 555; BF V, 602; AM IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

131 O ovom biskupu vidi opširnije CCP br. 18, 1986, str. 1–4.

132 OŠKCJ, 380 br. 4: »Franjevački samostan u Glamoču XIV.–XVI. st.«

133 BF VI, 591 br. 1490.

Eugena IV. od 20. 9. 1433. prema Waddingu i Hüntemannu, dok je prema Fermendžinu Harabkh.¹³⁴ Naknadno je grad dobio naziv *Gorjani* kako se i danas zove. Bio je to plemićki naslov glasovitih grofova Gorjanskih koji su u dvorcu sagradili crkvu sv. Klare.¹³⁵ Turci su osvojili Garu/Gorjane 1537.¹³⁶

33. GREBEN (Greiben, Groben); Greben; 1340 (?); Obs. 1446.

Ovaj samostan spominje Pizanac, a za njim i drugi.¹³⁷ Po svoj prilici u Grebenu je morala biti misijska postaja slavonskih fratara koja je uspostavom Bosanske vikarije uzdignuta na rang samostana 1340; svakako mora da je to bio prvi samostan jer je po njemu nastao naziv kustodije.

S ostalim samostanima Donjih Krajeva/Partes Inferiores Bosnae,¹³⁸ 1446ss, Greben su dobili opservanti, i to zaslugom vojvode Petra Vojislavića¹³⁹ i franjevačkog biskupa Ivana »Fareyensis«,¹⁴⁰ pristaša opservancije. Kako nije mogao ući u posjed svoje biskupije, postigao je od Eugena IV. dne 15. 10. 1446. kao prebendu dobra konventualaca i slobodne ruke da u Donjim Krajevima uvede opservante; papa ga je naime ovlastio »fratres regendi et gubernandi...ad alia loca transferendi et alios inibi denuo ponendi«.¹⁴¹

1528. godine Turci su razorili utvrdu i danas se vide samo ruševni ostaci nazvani Grebengrad.¹⁴²

34. GYULA, sv. Ladislav (»villa Warii«); (Bulgaria/Beograd); oko 1405; +1566.

23. 2. 1420. Martin V. povjerava vardinskom biskupu kanonsko utemeljenje samostana sv. Ladislava koji je bio plemić »Joannes de Maroth.. pridem...in quadam villa Warii nuncupata, tuae dioecesis...pia devotione fundavit« i gdje »fratres...Provinciae Bosnae...Altissimo praestant famulatum«.¹⁴³

134 *BFns* I, 58 br. 109; *AM* X, 251; *AcBos*, 139 br. 712. Nitko od navedenih ne daje ime »in vulgo«.

135 *OŠKČJ*, 147 br. 3. – Mora da su grofovi Gorjanski bili vlasnici i mađarske Gare (za obje v. *PoAt*, 20) kojoj su vrlo vjerojatno dali ime; na svom su području sagradili najprije samostančić u Bačkom Monoštoru (prije 1372.), a zatim u Bačkom Bregu 1376. (v. CHEWREGH).

136 *PoAt*, 31b. – Imajući u vidu da *breg* u mađarskom znači *hegy*, nije isključeno da je Waddingov Rawereshegii (*AM* XV, 402 br. 43). istovjetan s Garabreg. U tom bi slučaju samostan u Gorjanima prešao mađarskim opservantima Ozerske kustodije; u tom bi slučaju pogriješio ubikaciju izdavač *AM* XV koji ga identificira: »Kóroshegy (comit. Somogy)« (str. 403 br. 43)., dakle u Mađarskoj, a ne u Slavoniji.

137 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 294; *TOSSIGNANO*, 294; *RIGHINI*, 60.

138 Donji Kraji su određeno povijesno područje (usp. *PoAt*, 20), a ipak ne samo stranac Hüntemann, nego i Fermendžin piše malim slovom: donji krajevi Bosne/partes inferiores Bosnae (usp. *AcBos*, 203 br. 858, 859).

139 »Vojvoda Petrus Voyslan« (*BFns* I, 511 br. 1024) ili »Petrus Voyslau(lich)« (*AcBos*, 203 bbr.858; 859) bio je u svađi s kraljem dok su fratri (konventualci) bili uz kralja pa je vojvoda tužio Eugenu IV. fratre da su mu nezahvalni, neprijateljski raspoloženi prema njemu, čak »statui suo insidiantes«.

140 Ponavljam iz I § 3 bilj. 78: »Hüntemann je pobrkao »Episcopus Farensis/Fareyensis« u Norveškoj s »Episcopus Farensis/Pharensis«/hvarski, te veli da ga je Eubel izostavio (*Bfns* I, 522 bilj. 1). Izostavio ga je, kao što je trebalo, u hrvatskoj, ali ne u Norveškoj (usp. *HC* II, 152).

141 *BFns*, I, 511 br. 1024.

142 *PoAt*, 31b.

143 *BF* VII, 530 br. 1438; *AM* X, 49 br. 22; 363 br. 39; *AcBos*, 108 br. 593. Eubel ga naziva »Gyula-Vari«; danas samo Gyula, u Mađarskoj, na granici prema Rumunjskoj,

Od kada? Budući da se radi o istom dobročinitelju koji moli kanonsko odobrenje za samostan u Gyuli i u Opatovcu (v.), a ovaj je odobren 1405, za vrijeme zapadnog raskola, kad se nije znalo tko je pravi papa. Nakon završenog raskola dobročinitelj (valjda i na savjet fratara), »za svaku sigurnost« traži nedvojbeno kanonsko utemeljenje da i sada zakoniti biskup ne bi možda osporavao valjanost kanonskog utemeljenja. Dok je samostan u Opatovcu odobrio zakoniti papa Inocent VII, Varadinska je biskupija pristala uz avignonskog Benedikta XIII. Za Opatovac Martin V. istoga dana samo vikaru Bosne šalje ratifikaciju bule Inocenta VII, dok za slučaj Gyule naređuje varadinskom biskupu da izda kanonsko rješenje te tako učini stvar poznatom u biskupskoj kuriji.

1506. imaju i opservanti u »Givula« samostan Svete Marije.¹⁴⁴ Da li je to konventualski samostan s promijenjenim zaštitnikom ili je to samostan vlastitog utemeljenja?

35. HATEG (Haczack, Hatsag, Hazak); Bulgaria/Beograd);
oko 1370; +1551/62

Hateg se nalazi kojih 70 km sjeveroistočno od Caransebeša.¹⁴⁵ Iako Piznac ne registriira Hatsag, kao uostalom tolike druge samostane,¹⁴⁶ njegovo postojanje od 1370. dokazuju isti dokumenti gore doneseni za samostan u Cheriju (v.).

36. HERCEGNOVI (Novum Castrum); Dulmna/Duvno; oko 1358(?); +1481/2.
Samostan u »Novom Castrum« spominje Piznac, a za njim ostali.¹⁴⁷ Vjerojatno je nastao malo nakon što je grad pripao Bosni, a pripojio ga je nešto kasnije 1356. tada još ban Tvrtko.¹⁴⁸ Dakle, bilo je to par godina nakon Stona (v.), na politički bosanskom teritoriju. Dne 5. 11. 1457. Kalikst V. dopušta da svjetovni kler uzme upravu »in Castro Novo, regni Bosnae, non obstantibus more et privilegiis fratrum Minorum in hoc munere fungentibus«.¹⁴⁹ Grad je pao pod Turke 1481/2.¹⁵⁰

oko 60 km sjeverno od Arada. Eubel je upotrijebio dvoznačni izraz: »in provincia Hungariae«. Ako izraz znači u Madžarskoj, onda je ispravan; ako u Ugarskoj redovničkoj provinciji, onda je neispravan.

Mačvanski ban Ivan Morački/Joannes de Maroth bio je zagrijani pristaša kralja Sigismunda i iz sjeverne je Hrvatske protjerao Ladislava Napuljca; bio je i hrabar borac protiv Turaka, ali također i zarobljen, te naknadno otkupljen (usp. *AcBos*, 72s; 77; 79; 93; 126.

144 *AM XV*, 402 br. 30. – U vezi sa nebeskim zaštitnikom, postojao je opservantski samostan »Sv. Ladislav« (*n. mj.*, br. 54). Izdavač ga ispravno identificira »Podborje«, ali ga u bilješci stavlja »Apud Vukovar« (str. 403 bilj. 4), dok je srednjovjekovno Podborje bilo kod Daruvara (usp. *PoAt*, 31a; *OŠKCJ*, 81 Br. 4.

145 *PoAt*, 19.

146 Već je GOLUBOVIĆ II, 258 upozorio: »Si noti che il Pisano si limitò a dirci poche cose delle Vicarie e di alcune tace affatto...(e) non si creda ...che il suo elenco [samostana] sia in tutto esatto.

147 *AF IV*, 555; *BF V*, 602; *AM IX*, 294; TOSSIGNANO, 294; RIHINI, 60. – Prema *AF VI*, 398s moglo bi se zaključiti da je Hercegnovi bio najprije samostan Dubrovačke kustodije, tj. Hrvatske provincije, te da bi oko 1400. prešao Bosanskoj vikariji: »Vicariae Bosnae septem coenobia, inter quae Stagni, Novicastro, Umblae et Slani«. No kako nemam nikakva drugog dokaza, za Hercegnovi ne mogu uzeti pisca *Dubrovačkog nekrologija* koji je par stoljeća kasniji, a cijeli *Uvod*, napose sam odlomak, vrvi povijesnim netočnostima.

148 *PoAt*, 24. Grad se u ono vrijeme nazivao *Novi*.

149 *BFns II*, 201 br. 396.

150 Začuđuje da izdavač *AM XV*, 293 br. 9 »Castelnuovo Hercegnovi« pripisuje Dalmatinskoj opservantskoj vikariji, i to uz god. »1506.« kad taj samostan uopće više nije posto-

37. HORVATI, sv. Franjo (Horvati, Chorvati, Hornacii); (Ussora/Doboj);
1373; + 1537.

Dne 13. 2. 1376 Grgur XI. ovlašćuje »Joannem de Horvati banum de Machov«/mačvanskog bana da na svom posjedu izgradi samostan sv. Franje za bosanske fratre.¹⁵¹ Taj je samostan spomenuo isti papa zajedno s mnogim drugim samostanima u svom pismu od 8.8. 1377. (»in Chorvati et...«).¹⁵²

U srednjem vijeku postojao je grad Horvat, na samo par kilometara od Gorjana (v.),¹⁵³ gdje je podignuta crkva na čast sv. Klare. Dvije plemićke obitelji, svaka u svom dvorcu, gradili su fratrima samostane. Danas ne postoji mjesto tog naziva, ali ako je točno označen u povijesnom atlasu, trebao bi odgovarati Bijeloj Vili. Truci su to područje osvojili 1537.¹⁵⁴

38. IMOTSKI (in Monte, Ymota, Ymocha, Ilmota, Jemota, Semota);
Dulmna/Duvno; 1340 (?); + oko 1513 (?).

Pizanac je zabilježio ovaj samostan: »in Monte«¹⁵⁵ što je jednostavni prijevod našega *Hum*.¹⁵⁶ Sva ostala čitanja do našeg naziva *Imotski* svode se na »in/de Monte«. Vrlo vjerojatno je samostan osnovan 1340, uspostavljanjem Bosanske vikarije, uzdignućem prijašnje misijske postaje na rang samostana, te je sa samostanima u Blažuju/Duvnu, Glamoču i Stonu mogao formirati Duvanjsku kustodiju. Po tom samostanu nosi 'prezime' fr. Georgius de Ymocha/Juraj Imoćanin koji 1392. postaje biskup u Duvnu.¹⁵⁷ Poznato je da su u ono vrijeme fratri dobivali naslov po samostanu u kojem su počeli svoj redovnički život. Kadšto su, naravno, bili i iz mjesta. Dakle, samostan u Imotskom morao je postojati dok je Juraj bio još u mladenačkim godinama, a zacijelo nije bio prvi koji je ondje započeo svoju redovničku pripravu.

Iako pod Turcima, od 1463.¹⁵⁸, zahvaljujući figuri fr. Anđela Zvizdovića (v. FOJNICA), samostan je vjerojatno potrajao bar do provale Turaka u Cetinsku Krajinu 1513/24.

39. INADOL (Im, Jim); (Greiben); oko 1374; + 1528.

Među 17 samostana napuštenih u metežu 1463, za koje su 1469. opservanti tražili povratak kaleža, knjiga itd., na posljednjem mjestu stoji Im.¹⁵⁹ No kako se u nijednom od kasnijih opservantskih popisa samostana ne spominje više Im, mora da su se konventualci naknadno vratili u Im (a opservanti su vjerojatno mislili da se neće vratiti).

Smatram da *Im* stoji mjesto *Ina*: ponešto stisnut, rukom pisani *a* lako je čitaču mogao izgledati kao treći luk slova *m*. Ina, danas *Inadol* nalazi se na ušću isto-

jao, a ispušta Lješ/Alexium koji joj je pripadao i za koji samostan i sam izdavač veli da je porušenn tek 1517. (n. mj, br. 19).

151 *BF* VI, 568 br. 1423; *AM* VIII, 686 br. 88; *AcBos*, 43 br. 226.

152 *BF* VI, 291 br. 1490.

153 *PoAt*, 20.

154 *PoAt*, 31b.

155 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

156 Već je car Konstantin Porfirogenet poznavao Imotski Dol (usp. *PoAt*, 11b). U srednjem vijeku cijeli kraj se zvao Hum ili Humska zemlja (n. dj., 24a).

157 O biskupu Jurju Imoćaninu v. CCP br. 17, 1986, 104ss, osobito bilješke 71 i 80.

158 *PoAt*, 31a.

159 *BFns* II, 778s; *AcBos*, 279 br. 1142 (ima nabrojanih samo 14 samostana).

mene rječice u Vrbas prije nego se ovaj ulijeva u Savu. Taj predio spadao je nekoć Zagrebačkoj biskupiji.¹⁶⁰ U rečenom dekretu Pavla II. »Im« je stvarno zapisan na području Zagrebačke biskupije.

Samostan u Inadolu morao je biti odobren bulom Grgura XI. od 23. 7. 1374. kojom dopušta Bosanskoj vikariji podići sedam samostana »in partibus...ac Verbas et Savae«;¹⁶¹ a Inadol, kako je rečeno, nalazi se upravo na ušću Verbasa u Savu.

Turci su zauzeli to područje 1528. godine.¹⁶²

40. JAJCE, sv. Marija (Jaica, Yaice, Ja/y/za, Zayetze); (Greiben); 1374; +1528.

Zbog važnosti mjesta, »munitissimum castrum Jaycze«, ako ne prije, smatram da je samostan podignut snagom bule Grgura XI. od 23. 7. 1374. kojom se Bosanskoj vikariji daje ovlast podignuti sedam samostana »in partibus...ac Verbas et Savae«.¹⁶³ 1435. Jakov Markeški, vikar od 1432–38, pokušao je istjerati konventualce iz Jajca, ali mu se odupro kralj Tvrtko II.¹⁶⁴ Mora da su opservanti ubrzo svojim snagama otvorili samostane »*B. Mariae in castro Comitino prope Jaze* (!) ad fratres Minores de Observantia vicariae Bosnae pertinentem«¹⁶⁵ i »*S. Catharinae O.F.M.Obs. in castro Jaycae*« crkva spomenuta u vezi oprosta 13. 12. 1458.¹⁶⁶ te 23. 3. 1462.¹⁶⁷ Dne pak 7. 11. 1461. Pio II. »indulgentiam concedit visitantibus ecclesiam *S. Mariae Jaice* in Dalmatia [lapsus calami za Bosnu] O.F.M., in qua corpus S. Lucae asservari creditur«.¹⁶⁸

Kompilator *BFns* Pou y Marti u svojim bilješkama sve tri nabrojene crkve smatra jednom te istom! Komitin nije isto što i Jajce, ni Sv. Katarina nije Sv. Marija. No da se izbjegne i sama pomisao da su u Jajcu i konventualci, trebalo je sve zamutiti, pa čak i upotrebom sigle O.F.M. koja potječe tek od 1895. Do pojave opservanata u franjevačkom redu nije bilo sigla; za taj prethodni period naknadno je razborito uvedena sigla *O. Min.* Od 1368–1517. za konventualce *O. Min. Conv.*, a za opservante *O.Min.Obs.* Od 1517. za konventualce *OFMConv.*, za razne reformne ogranke 1517–1895: *OFMObs.*, *OFMRef.*, *OFMDisc.*, *OFMRec.*, a od 1895. dalje za udružene ogranke *OFM* što je trebalo popuniti bar u značajnijim dokumentima sa »ab unione Leoniana«.¹⁶⁹

Nakon herojskog otpora hrvatske vojske Turci su zauzeli Jajce 1528.¹⁷⁰

41. JELEČ (Jeuche); (Mazva/Mačva); pr. 1377; +1521 (?).

Među mjestima u kojima fratri Bosanske vikarije borave propovijedajući Božju riječ, u svom pismu od 8.8. 1377, Grgur XI. nabraja »...et in villis circa Rasciam,

160 *OŠKCJ*, 784s.

161 *BF VI*, 535s.

162 *PoAt*, 31b.

163 *BF VI*, 535s; *AM VIII*, 665s.

164 Dne 24. 8. 1435. kralj piše fra Jakovu »ne quosdam religiosos (sui) regni de tenutis et pertinentiis castri Jayze expellat« (*AcBos*, 146 br. 726 prema *AM X*, 271).

165 *BFns II*, 242s.

166 *N.dj.*, 288s.

167 *N.dj.*, 534 br. 998.

168 *N.dj.*, 503 br. 966.

169 Opširnije o tom argumentu: *MF* 86(1986)721s bilj 17.

170 *PoAt*, 31b.

in quibus habitant christiani, usque Mattena Nuperetizza et in Nemze, in *Jeuche*«. ¹⁷¹ Ukoliko je pisar/čitač zamijenio *L* s *J*, onda bi *Jeuche* moglo odgovarati srednjovjekovnom *Levče*, u latinskoj transkripciji *Levche/Leuche*, između Morave i Zapadne Morave. ¹⁷² No ostanimo kod *Jeuche*. Smatram da se radi o srednjovjekovnom *Jeleču* kod Novog Pazara. ¹⁷³ Etimološki možda dolazi od *Jelče* što je srpski mala jela ili krâj jelâ. Dijalektalni *L* mogao je izgledati nešto kao *u*; prema tome, *Jelče* je moglo biti *Jeučē*, transkribirano *Jeuche*; a kasnije je *Jelče* prešlo u *Jeleč*.

Iako je to područje 1389. bilo poprište kosovske bitke s porazom srpske vojske, Turci su do oko 1512/21 ostavili Srbiji stanovitu vazalsku autonomiju, pa su možda i fratri mogli nastaviti s pastoralnim djelovanjem među katolicima, napose rudarima, zanatlijama i trgovcima, većinom podanicima Dubrovačke republike; njihovih potomaka ima još i danas u tim krajevima nekoliko tisuća.

42. JENO/JENNEW, sv. Marija (*Iennew, Janeri*); *Bulgaria/Beograd*; 1404; oko 1500 (?).

Na molbu plemića Sigismunda de Losonez (*Lozovec* ?) *Martin V.* dne 18. 5. 1423. potvrđuje kanonsku uspostavu samostana sv. Marije koji je njegov otac, ban *Ladislav*, sagradio »in oppido *Iennew, Agriensis dioecesis...* fratribus ordinis Minorum vicariae *Bosnae...*(de apostolicae sedis, ut asseritur, licentia speciali)...(receptum). ¹⁷⁴ *Ladislav de Losonez* bio je ban Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 1402–4, pa je hrvatskoj naseobini čak na sjeveru *Madžarske*, u *Egerskoj biskupiji*, omogućio službu duhovnih pastira na vlastitom jeziku iz *Bosanske vikarije*. Kako je to bilo u vrijeme *Zapadnog raskola*, htjelo se valjda za svaku sigurnost dobiti odobrenje od pape u čiju zakonitost nitko više nije mogao sumnjati (v. *Gyula, Opatovac*).

Turci su stigli do *Egera* 1596. ¹⁷⁵, ali su konventualci radi velike udaljenosti od *Bosne* i smanjenja broja morali napustiti *Jenö* možda već početkom *XVI. st.* ¹⁷⁶

43. JEZERO, sv. Juraj (*Jesero, Zéizeri, Zerzeri*); (*Greben*); oko 1400; Obs. oko 1446.

Dne 18. 6. 1447. *Nikola V.* podjeljuje oproste onima koji posjete crkvu »*S. Georgii de Jesero*«. ¹⁷⁷ Kad je osnovan samostan u *Jezeru*? Ako je s jedne strane dekret *Eugena IV.* od 15. 10. 1446. (v. *GREBEN*) značio svršetak za konventualce u *Donjim Krajima*, s druge strane pružio nam je dragocjen podatak o vremenu

171 *BF VI*, 591 br. 1490.

172 *PoAt*, 22.

173 *PoAt*, 19; 33; 77b. Valja ipak primijetiti da je *Jeleč* unesen na str. 19 nekoliko kilometara na zapad od *Novog Pazara*, a na str. 33 je jugoistočno od istog grada. Postojala je tvrđava *Jeleč* također i u *Bosni* i još uvijek postoji oko 12 km zapadno od *Foče*. Naravno da ne dolazi u obzir jer je oko 170 km udaljena od *Raške* (usp. *PoAt*, 77b).

174 *BF VII*, 595 br. 1577; *AM X*, 87 br. 151; *AcBos*, 120 br. 649.

175 *PoAt*, 33b.

176 *Wadding* ima u opservantskoj vikariji *Ugarske* samostan »de *Yencuvia*« (*AM XV*, 402 br. 32) za koji izdavač veli: »*S. Mariae de Jenö (nunc Borosjeno)*«. Da li ga je poistovjećivao s *Eubelovim* »*Dios-Jenö*? *Waddingova Yencuvia* je današnja *Jena* blizu *Caransebeša*, a udaljena je od *Egera* oko 350 km; k tome je posrijedi još biskupija *Varadiensis*.

177 *AcBos*, 204 br. 864.

utemeljenja Jezera i drugih samostana u Donjim Krajima. U dekretu naime stoji: »...quod, licet nonnulli praedecessores tui [tj. vojvode Petra Vojslavića] infra terras et loca... temporaliter dominio subiectas...quasdam domos cum ecclesiis ordinis fratrum Minorum construxerint, aedificaverint pariter et dotaverint...«. ¹⁷⁸ Drugim riječima, rečene samostane sagradili su Petrovi preci, čak se ni otac ne spominje; prema tome, sagrađeni su oko 1400, ako ne i prije.

Samostan se spominje kao napušten (privremeno) u 1469. ¹⁷⁹ i u Jajačkoj opservantskoj kustodiji »1506.« ¹⁸⁰ Ugasio je padom Jajca 1528. godine. ¹⁸¹

44. KARANAC ili BELI MANASTIR
(de Kram, de Chrani, de Charan, Haram);
Chevin/Banoštor; oko 1370; Obs. pr. »1506.«

Budući da je ovaj samostan jedan od tri samostana koje Pizanac ima u kevinškoj kustodiji, ¹⁸² morao je postojati kad je osnovana kustodija, a ja mislim da je to bilo oko 1370. Samostan »Haram« 1433. spominje papa Eugen IV. ¹⁸³ Prešao je opservantima prije 1506. godine ¹⁸⁴. Turci su ga porušili na prolazu 1526.

Gdje se nalazio? U srednjem vijeku postojao je grad Krajina/Krayna/Baranya/, od kojega je cijeli kraj dobio to ime; ¹⁸⁴ prema tome: Krayna/Chrani/Kram/ danas Beli Manastir. No etimološki se moglo raditi o mjestu udaljenom 5 km: Hram/Kram ublaženo s poluglasom *a* Karam/Charan/, danas Karanac. Po mom mišljenju oba mjesta dolaze od sakralnog objekta. U kojem od ta dva mjesta je bio samostan Bosanske vikarije? Ja bih bio za Beli Manastir, da nisam naišao na fr. Georgius de Baranija/Beli Manastir ¹⁸⁵, a koji je po svemu sudeći bio član Madžarskohrvatske provincije koja bi barem u ono doba imala svoj samostan u »Baranija«, tj. Belom Manastiru, u kojem bi fr. Georgius započeo svoj redovnički život. Za sada, dakle, ostavljam kao alternativno rješenje: Karanac ili Beli Manastir.

Samostan je opservantima prije »1506.«, no isključujem ubikaciju koju mu dodjeljuje izdavač *AM*: »Csákány (Comit. Somogy)«, ¹⁸⁶ odviše daleko u Madžarskoj, a pape su u ono vrijeme davali Bosanskoj vikariji ovlasti za osnivanje samostana samo »in metis Hungariae«.

45. KARIN, sv. Vid (?); (Carinum, Karray, Karai); (Greiben);
pr. 1429; OBs. 1469 (?).

O tom samostanu Fabianić piše da je podignut 1429. na ruševinama starog benediktinskog samostana. ¹⁸⁷ No mora da su fratri bili ondje već nešto ranije. ¹⁸⁸ Kon-

178 *BFns* I, 511 br. 1024.

179 *BFns* II, 778 br. 1570; *AcBos*, 279 br. 1142.

180 *AM* XV, 397 br. 21. Nakon što je Wadding nabrojio 41 samostan opservantske vikarije uz godinu 1506. dodaje: »In his aliisque locis habitant Fratres magno animarum lucro et fidei incremento; sed proh dolor! Per Turcas omnia ferme sunt occupata et diruta« (str. 399 br. 41). Ove riječi čiji je smisao posuđen od TOSSIGNANO, 294v, vrijede za Waddingovo vrijeme, ali ne još za god. 1506. za koju su zabilježene.

181 *PoAt*, 31b.

182 *AF* IV, 556; *BF* V, 602; *AM* IX, 296; TOSSIGNANO, 294V; RIGHINI, 60.

183 *BFns* I, 58 br. 109; *AcBos*, 139 br. 712.

184 *AM* XV, 402 br. 44.

185 *BFns* I, 740 br. 1740.

186 *AM* XV, 403 br. 44.

187 FABIANICH II, 313.

188 OŠKČJ, 735 br. 3: »...sagrađen 1428«, ali fratri su zacijelo morali biti tu već ranije, prije nego je počela gradnja, i pomagati u gradnji, kako je to redovito bivalo u ona vremena, a kako biva i danas...

ventualci su tu prisutni sigurno još 1459, kako se zaključuje iz ostavštine Elizabete, udovice bana Nikole koji je sagradio samostan. Elizabeta naime ostavlja samostanu polja, vinograde, maslinike, ukupno oko 13 hektara, te još dodaje »unum pratum in vico Cassich quatuor iugerum penes viam magistrum pro septuaginta sacris a pratribus S. Catharinae Podnovi habitum«;¹⁸⁹ a to znači da su fratri samostana Podnovi/Novigrad 1459. sigurno opservanti; vraćaju dobra prijašnjoj vlasnici, a ona ih predaje konventualcima karinskog samostana s obvezom na 70 misa.

Konventualci su Karin napustili vjerojatno u metežu 1463, a opservanti 1469. potražuju odnešene kaleže, knjige, itd.¹⁹⁰ Nije poznato da li su se konventualci ipak za još neko vrijeme povratili. Svakako »1506.« Karin spada u opservantsku Bosansku kustodiju Cetine/Sinj.¹⁹¹ Turci su ga likvidirali oko 1527.¹⁹², svakako prije 1587. kad ga Gonzaga ubraja među samostane koje su Turci porušili.¹⁹³

46. KLIS (Cliscia, Clisia, Clissa, Clissium, Clasaja); (Dulmna/Duvno);
pr. 1377; Obs. pr. 1506.

Franjevce u Klisu spominje *Grgur XI.* u buli *Animarum salutem* od 8. 8. 1377.: »...atque Cliscia et...«.¹⁹⁴ Izgleda da nije pripao opservantima prije 1469, a 1506. pripada kustodiji »Cethina«/Sinj.¹⁹⁵ Turci su osvojili tvrđavu Klis 1537, a Gonzaga 1587. ubraja »locum Clisiae« među one koje su Turci porušili.¹⁹⁶

47. KNIN, sv. Antun, (Tininum, Thi/o/ninum, T/h/inum); (Greben);
1374; + 1522.

S kumulativnom bulom od 23. 7. 1374. *Grgur XI.* odobrava uspostavu samostana »...in contractis seu partibus Tininni...«.¹⁹⁷ Petrus de Alva et Astorga stavlja utemeljenje samostana u Kninu u godinu 1357. misleći da se odnosi na Knin »Insula dioecesis Tiniensis«,¹⁹⁸ a što je zapravo Otok (v.) na Uni između Krupe i Bihaća. Fabijanić je čak mišljenja da potječe oko 1280. godine.¹⁹⁹

Nije poznato da li je opservantski samostan sv. Katarine u/kod Knina bivši konventualski samostan s promijenjenim nebeskim zaštitnikom ili su opservanti sami sebe sagradili samostan; svakako prisutni su »1506.«²⁰⁰ Turci su osvojili utvrđeni Knin dne 28. 5. 1522.

189 Isprava kod FABIANICH II, 314 bilj. 1.

190 *BFns* I, 778s; *ACBos*, 279 br. 1142. U potvrdu gornje tvrdnje stoji i činjenica da karinski samostan, iako tek desetak kilometara od Novigrada, nije sudjelovao u separatiskom pokretu od Bosne 1455.

191 *AM* XV, 397 br. 34

192 *Usp. PoAt*, 31b.

193 GONZAGA, 445. – Fabijanić, slijedeći neku provincijsku kroniku, govori o 11 turskih naleta, pa završava: »nel 1645 restò arso ed atterato« (FABIANICH II, 313).

194 *BF* VI, 591 br. 1490.

195 *AM* XV, 357 br. 29.

196 GONZAGA, 445.

197 *BF* VI, 535s; *AM* VIII, 665s.

198 *AM* VIII, 145 br. 33. Ovo neispravno mišljenje unio je Antun Melissani u *Dodatak AM* uz daljnju pogrešku, zamijenivši Bosna s Boemia/tj. Češka (*n. mj.*).

199 FABIANICH I, 94.

200 *AM* XV, 397 br. 33.

48. KONJIC, Sv. Duh (»fori de Roinich«, O/i/za); (Dulmna/Duvno); 1372; + po. 1530 (?).

Dne 16. 6. 1372. Grgur XI. odobrio je kanonski osnutak dvaju samostana »...in territorio fori de Roinich spectante ad nobilem virum Nicolaum de Alta Manich sub dominio regis Rassiae duo loca«.²⁰¹

Fermondžin misli da se radi o Rudniku;²⁰² Fabijanić je pročitao *Borić* i smjestio ga u »mediteransku Dalmaciju«²⁰³ bez ikakve daljne specifikacije. Eubelov »de Roinich« i Waddingov »de Bonrich« stoje za »*de Koniich*«/Konjić, kako se nekada nazivao današnji Konjic kroz koji je prolazio glasoviti »bosanski drum« prema moru.²⁰⁴

Zbog važnog geografskog položaja i opservanti su ubrzo morali podići samostan u Konjicu.²⁰⁵

Zahvaljujući blagom liku Anđela Zvizdovića (v. FOJNICA), i ovi su samostani u Konjicu potrajali barem do 1530.

49. KORČULA, sv. Maria (Curzula, Corsula, Curcola, Gorzula, Scolium Curzulae); po. 1412; (Dulmna/Duvno); Obs. pr. 1464.

Ovaj samostan prvi put se spominje 31. 5. 1394. kao već nastanjen fratrima, kad je naime fr. Bartol iz Alvernije, vikar Bosne, posjetio Korčulu²⁰⁶ u potrazi za mjestima na kojima bi svoje fratre mogao smjestiti u danima progona od strane heretika i shizmatika, a i od turskih provala nakon Kosovske bitke. Zacijelo je u dogovoru s provincijalima postigao papinsko odobrenje da za Bosansku vikariju primi 4 samostana »unum in territorio Ragusinorum in Dalmatiae, aliud in villa Billich in Hungariae provinciis, aliud in *insula seu territorio Curzulae* et unum aliud in illa parte, de qua vobis videbitur«.²⁰⁷

Prijenos s Hrvatske provincije na Bosansku vikariju nije odmah uslijedio. 1402. Korčula ostaje Dubrovačkoj kustodiji kad se od nje dijelila Dračka kustodija;²⁰⁸ još 1412. pripada Hrvatskoj provinciji, kako svjedoči Riminski kodeks.²⁰⁹ Negdje prije 1464. preuzimaju ga bosanski opservanti,²¹⁰ ali ubrzo, između 1469. i 1473. preuzima ga Dalmatinska opservantska vikarija.²¹¹

201 *BF* VI, 478 br. 1193; *AM* VIII, 308s. – Nicolaus de Alta Manich dolazi u više spisa onih godina, 1369–73) i kao Nicola zuppan de Altomen, iupanus Altomen, a Fermondžin čita i Altomagno (*AcBos*, 566).

202 *AcBos*, 38 br. 207. Vjerojatno je mislio na Rudnik kod Valjeva (*PoAt*, 21). Danas postoje tri mjesta s tim imenom u Bosni, tri u Srbiji i dva u Makedoniji (usp. *Imenik mesta*, 377).

203 FABIANICH I, 139.

204 *PoAt*, 25a.

205 *AM* XV, 397 br. 12; TOSSIGNANO, 301.

206 *AcBos*, 53; preuzeo Eubel u *BF* VII, 110 bilj. 2; FABIANICH II, 102S.

207 *BF* VII, 110S; *AM* IX, 567.

208 *BF* VII, 159 br. 442.

209 RIGHINI, 51. Usp. također *AF* IV, 528 (d), *BF* V, 599; *AM* IX, 210; TOSSIGNANO 275r.

210 Fr. Stephanus de Curzula sudjeluje na kapitulu u Pašmanu 1464. (*AcBos*, 262 br. 1089).

211 *AM* XV, 392 br. 14; TOSSIGNANO, 300v. Fabianich ima i mnogo drugih vijesti o tom samostanu, zvanom i Badija, jer je ranije bio benediktinski samostan, već duže napu-

50. KOVILJ (Kabol, Chabol, Thabol, /de/ Rabolis); (Chevin/Banoštor);
1422; Obs. pr. 1506.

17. 7. 1422. Martin V. ovlašćuje Bosansku vikariju da podigne »duo loca infra regnum Hungariae, prope metas eiusdem...unum in oppido Kabol nuncupato, Baciensis dioecesis, et alium in alio loco congruo et honesto per vos eligendo«.²¹² Spominje se i u pismu Eugena IV. od 30. 9. 1433.²¹³ Danas se zove Kovilj i nalazi se oko 12 km istočno od Novog Sada.

Opservanti su ga preuzeli svakako prije 1506. godine.²¹⁴ Turci su tim krajem puštošili 1526. i 1541, a zauzeli su ga 1526.²¹⁵

51. KREŠEVO, sv. Katarina (Cresceivium); (Bosna/Visoko);
oko 1374; Obs. pr. 1506.

Budući da je Kreševo bio važan srednjovjekovni gradić u neposrednoj blizini centra vikarije – 18 km od Visokog – ako ne prije, smatram da je samostan uspostavljen snagom kumulativnih bula Grgura XI. oko 1374.²¹⁶ I Fabianich veli da je »Antichissima lérezione...sotto i bani«.²¹⁷

Samostan pripada opservantima prije 1506.²¹⁸, a 1576. postao je čak sjedište Provincije Bosne Srebrene²¹⁹ kojoj još uvijek pripada.

52. KRUPA BOSANSKA (Cru/p/pa); Greben; 1340 (?); +1565.

Kod Pizanca ovaj samostan dolazi na drugom mjestu u Grebenskoj kustodiji²²⁰ koja je vrlo vjerojatno mogla nastati već 1340, a misijska je postaja uzdignuta na rang samostana. Ako je »Dionysius de Cruppa« 1357. franjevcima gradió samostan u svom manje važnom centru, u Otoku (v.), nema opravdane sumnje da ih je morao imati već mnogo ranije u gradu po kojem je nosio naslov.

Turci su osvojili Krupu 1565.²²¹

šten. Opisuje i čarobnu ljepotu tog otočića: »Una relazione del 1553 data dai Sindaci al Senato veneto dice: il monastero dei frati zoccolanti è bellissimo, esso è circondato da una densissima selva, la quale porge un'amenità meravigliosa e di delizia ai viandanti. Il Canonico Rosaneo l'annovera... monasterium totius Illyrici pulcherrimum« (FABIANICH II, 103).

212 *BF* VII, 572S; *AcBos*, 114s (s netočnom godinom 1421.).

213 *BFns* I, 58 br. 109; *AM* X, 251 br. 13; *AcBos*, 139 br. 712. – Wading je pročitao Thabol, izdavač popravio u Chabol (trebao je to učiniti u bilješci!), a zatim je zaboravio unijeti u kazalo imena i u X vol. i u ono općem XVII. vol., bilo Thabol bilo Chabol. Tako Waddingov tekst ostaje praktički posve skriven. Nažalost, nije jedini slučaj »popravljanja« teksta, kadšto i posve neispravnog!

214 *AM* XV, 402 br 10.

215 *Usp.* 33b.

216 *Usp.* *BF* VI bbr. 1198, 1273, 1343.

217 FABIANICH II, 234.

218 *AM* XV, 397 br. 5; 404 br. 8.

219 *AcBos*, 312s.

220 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

221 *PoAt*, 31b. – Srednjovjekovna Krupa zove se danas *Bosanska Krupa* za razliku od Krupe u Vrbasu (u blizini je bio samostan Greben). Ipak iz lako shvatljivog razloga stavljam *Krupa Bosanska*.

53. KRUPANJ (Ver/c/hocrup); Mazua/Mačva; pr. 1389; + 1512.

Od Pizanca dalje ovaj samostan dolazi pod imenom Ver/c/hocrup,²²² dok se u narodu zvao najprije Krupa, a zatim Krupanj.²²³ Možda se samostan nalazio na kojem brežuljku povrh grada.

Iako je Krupanj pod turskom vlašću od 1463, zbog razloga rečenih kod FOJNICA (v.), samostan je mogao potrajati do 1512. kad su Turci krenuli na osvajanje Srebreničke banovine.²²⁴

54. LAŠVA (Lascrova, Laciova, Laciona); Bosna/Visoko; 1340 (?); + XVI. st.

Imajući u vidu da Pizanac stavlja samostan »Lascrova« na treće mjesto u kustodiji Bosne/Visoko,²²⁵ logično je zaključiti da je nastao uspostavom te kustodije, ako ne 1340. – istovremeno s uspostavom vikarije, onda zacijelo već u prvom desetljeću njena postojanja.

Predmnijevam da se samostan u Lašvi ugasio, možda i koncem XVI. st. (v. FOJNICA).²²⁶

55. LINDVA/LENDIĆ (Lindua); Ussora/Doboj; oko 1400; + oko 1512.

Ovaj samostan nema kodeksa Alvernije, ali ga imaju oni u Asizu i Riminiju.²²⁷ Danas ne postoji mjesto tog imena. Jedino naselje koje ima iste korijenske konsonante su Lendići, oko 10 km istočno od Doboja, nekadašnja Ussora. Ipak ostavljam na prvom mjestu ono poznato iz vreľa.

Srebreničku banovinu, u kojoj je bio samostan Lindva, Turci su okupirali 1512.²²⁸

56. LIPOVA, sv. Ljudevit (Lippna, Lip/p/ova); (Bulgaria/Beograd); pr. 1349; + 1551/62.

Dne 28. 3. 1349. Klement VI. podijelio je posebne oproste posjetiocima »Ecclesiae fratrum minorum, quam...Elisabetha regina Hungariae in loco Lippna Cenediensi dioecesi in honorem sancti Ludovici episcopi...construi fecit«.²²⁹ Budući da je Elizabeta bila žena kralja Ljudevita I. (1342–82), a ovaj je 1342. imao tek 16 godina, samostan je mogao biti sagrađen nešto malo prije 1349.²³⁰

Eubel ga pripisuje »provinciae Hungariae«²³¹ kao što je to učinio i s kasnijim samostanom u Aradu (v.). Oba je gradila ista kraljica Elisabeta iz obitelji bosan-

222 AF IV, 555; BF V, 602; AM IX, 295, TOSSIGNANO, 294, RIGHINI, 60.

223 PoAt, 22 23a–b, itd. Nalazi se oko 20 km na istok od Zvornika.

224 Usp. n.dj., 31a. Istu godinu navodi i OŠKČJ, geograf. karta između str. 784–785.

225 AF IV, 555; BF V, 602; AM IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

226 Lašva se nalazi oko 27 km sjeveroistočno od Visokog. Neki pisci su je poistovjećivali s Waddingovim *Liviscikom* (AM XV, 397 br. 17 i str. 398 br. 17) i prema tome bi prešao opservantima. Ono što je Wadding pročitao Liviscik, TOSSIGNANO, 301, u stranoj transkripciji piše:

»Liuasch«/Livač, sjeverno od Mostara.

227 AF IV, 555(q); BF V, 602; AM IX, 295; TOSSIGNANO, 293V; RIGHINI, 60.

228 PoAt, 31a.

229 BF VI, 225s; AM VIII, 447.

230 Anticipirao sam upisati Lipovu u Beogradsku kustodiju, iako još nije postojala.

231 Wadding čak uvodno citiranu bulu primjenjuje samostanu Lippa/Lypsa kod Paolina, ali taj je samostan bio u Strigonskoj kustodiji Ugarske provincije (AF IV, 554; BF V, 587; AM IX, 292; TOSSIGNANO, 293V; RIGHINI, 64).

skih banova Kotromanića, pa je htjela u Lipovi svoje franjevce iz Bosne; valjda i zato da svojim ljudima priušti razumljivi jezik u liturgiji, kako je 1485. zapisao kronist fr. Nikola Glassberger: »Item, Sclavi districtus de Lippna...quibus sacerdotes catholici secundum translationem beati Hieronymi, doctoris sanctae Ecclesiae, Sacramenta ecclesiastica ministrabant...«²³². U srednjem vijeku i kasnije svi su bili uvjerenja da je sv. Jeronim izmislio hrvatsko pismo/glagoljicu. Gornje riječi moravskog kroničara vrlo su značajne; ukazivale bi naime da su bosanski franjevci (konventualci) upotrebljavali glagoljicu u bogoslužju sve do tamo negdje sredine XV. stoljeća, a vjerojatno su morali prijeći na latinski s pojavom opservancije, s dvojicom stupova sv. Jakovom Markeškim i pravnikom sv. Ivanom Kapistranom koji su napose na području mađarske države, uz podršku zacijelo i kcrvenih i svjetovnih vlasti, lako uspijevali uvoditi latinski jezik u crkveno bogoslužje.

Tim područjem krstarili su Turci u više navrata od 1551–1562. kad su ga posve podvrgli svojoj vlasti.²³³

57. LIVNO (Plewa); (Dulmna/Duvno); 1340 (?); + XVI. st.

Dne 16. 5. 1426. Martin V. ovlašćuje splitskog nadbiskupa – bio je konventualac fr. Petar iz Paga – da dispenzira od eventualnih cenzura fr. Stjepana Hestora, člana franjevačkog samostana »Plewe tuae dioecesis«.²³⁴ Na prvi pogled pomislilo bi se da se radi o Plivi koja se u srednjem vijeku također zvala Pleva.²³⁵ No Pliva nije bila u Splitskoj biskupiji. Uostalom radi se zacijelo o neispravno napisanom/pročitanoj imenu. Molbu je napisao Hrvat fr. Stjepan koji je latinski naziv Chleuna napisao u hrvatskoj ortografiji: Hleuna. Dosljedno tome, lako je bilo zamijeniti *H* sa *P*; kao i *un* sa *w*. Tako je i inače postupnom transformacijom došlo Chleuna/Hleuna/Hlijevno/Hlivno do današnjeg naziva Livno.

Livno je bilo važan centar povezivanja samostana Duvanjske kustodije, nalazeći se u sredini između Cetine/Sinja, Blažuj/Duvno i Imotski, pa zatim veza sa središtem vikarije i jadranskim primorjem.²³⁶ Uzevši u obzir sve to i blizinu samostana Split itd., držim za vrlo vjerojatno da su franjevci djelovali u Livnu već prije uspostave Bosanske vikarije te da je 1340. misijska postaja mogla biti uzdignuta na rang samostana. Ako ne tada, smatram da je bio odobren kojom od kumulativnih bula Grgura XI. između 1372. i 1374.²³⁷

Iako je to područje palo pod Turke već 1463.²³⁸, iz razloga rečenih kod FOJNICE (v.), vjerujem da je ostao pošteđen barem do 1524.²³⁹

58. LUG SUBOTIČKI (Sabbatizza); (Ussora/Doboj); pr. 1377; + 1537.

Među mjestima u kojima su 1377. boravili i propovijedali franjevci Bosanske vikarije Grgur XI. spominje u Slavoniji: »in Chorvati et Sabbatizza, in Diacho et

232 *AF* II, 201.

233 *PoAt*, 33b.

234 *BF* VI, 652s. Radilo se o ubojstvu, ali u samoobrani.

235 *PoAt*, 11.

236 *PoAt*, 13, 19, 25.

237 *BF* VI, bbr. 1198, 1273, 1343.

238 *PoAt*, 31a.

239 Neki su pisci poistovjećivali Waddingov *Liviscik* s Livnom (usp. *AM* XV, 398 br. 17; vidi i bilj. 226).

Bresna«. ²⁴⁰ Nekadašnju Sabbatizza poistovjećujem sa današnjim Lugom Subotičkim, udaljenim 15 km od Horvati (v.) i 30 km od Đakova.

To su područje Turci zauzeli 1537. ²⁴¹

59. LJUBOVIJA (Lab); Mazua/Mačva; pr. 1390; +1512.

Samostan Lab, danas Ljubovija, spominje Pizanc u svom popisu samostana. ²⁴² Prema tome, nastao je prije 1390. Nalazi se preko Drine, udaljen od Srebrenice (v.) oko 12 km, a od Krupnja (v.) 20 km. S ova dva samostana dijelio je valjda i sudbinu ugasnuća, prije nego su Turci krenuli da osvoje Srebreničku Banovinu 1512. ²⁴³

60. MAČVA (Machiovia, Mazua, Macva, Machow, Muchow); Mazua/Mačva; 1340 (?); +1512.

Iako ovaj samsotan dolazi tek na četvrtom mjestu istoimene kustodije, ²⁴⁴ mora da je bio prvi kad je dao ime kustodiji. Smatram da su fratri iz Mitrovice, par km od Mačve duhovno opskrbljivali tamošnje vjernike mnogo prije od uspostave Bosanske vikarije, a 1340. je misijska postaja, isčezla Machow ²⁴⁵ mogla biti odmah uzdignuta na rang samostana. ²⁴⁶

Iako danas ne postoji grad/selo Mačva, nego samo pokrajina, prisiljen sam ostaviti historijsko ime. Nekadašnji grad Machow nalazio se nedaleko od ušća Drine u Savu. Turci su zauzeli Mačvansku banovinu 1521. ²⁴⁷

61. (MATEJCE) SREDSKA (Mattena Nuperetizza; (Mazua/Mačva); pr. 1377; + 1521 (?).

Među mjestima gdje franjevci Bosanske vikarije borave i propovijedaju Božju riječ, Grgur XI. nabroja dne 8. 8. 1377. i: »...in villis circa Rasciam, in quibus habitant christiani, usque *Mattena Nuperetizza* et Nemze, in Ieuche«. ²⁴⁸

U granicama srednjovjekovne Raške postoje danas tri mjesta koja sličje na Mattena: Matović 7 km od Raške, Matica kod Kosovske Mitrovice i Matičane kod Prištine. Ipak sam uvjerenja da se radi o današnjoj Sredska koja se u srednjem vijeku nazivala *Sredska Matejče*, ²⁴⁹ 10 km istočno od Prizrena u kome je od 1204. bilo sjedište biskupije. ²⁵⁰ Mada se danas mjesto zove samo *Sredska*, da bi nas bolje podsjećalo na srednjovjekovni latinski naziv Mattena, stavio sam u zagrade i Matejče.

Što se tiče prestanka tog samostana v. JELEČ.

240 *BF* VI, 591 br. 1490.

241 *PoAt*, 31b.

242 *AF* IV, 555, *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

243 *PoAt*, 31a.

244 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

245 *PoAt*, 20.

246 Prema nekim izvorima iz XIV. st. izgledalo bi da je Hrvatska protoprovincija imala u Bosni neki samostan u kojem je umro prvi provincijal (bl.) Ivan i bio čudesno prevezen preko rijeke Save u Mandjeloš (opširno o bl. Ivanu v. *MF* 82/1982/276–286; a o prijevozu str. 279s).

247 *PoAt*, 31a.

248 *BF* VI, 591 br. 1490.

249 *PoAt*, 77a.

250 *Usp. HC* I, 409.

62. MINERVINO, sv. Franjo (Minervinum, Minerbinum); (Galatina); 1400; Obs. oko 1443.

Ovaj samostan »intra civitatem Minervini...anno 1400« dao je sagraditi vojvoda Rajmund Orsini.²⁵¹ Wading veli »paulo ante hoc tempus /tj. 1399/«,²⁵² a Da Fasano: »anno 1400 vocatis ad opus hoc fratribus Bosnensibus«.²⁵³

Što se tiče vremena, kad je prešao opservantima, v. II. dio § 2.

63. MODRIČA, sv. Ilija (Locus S. Helyae, Elyae, Modrica, Modriza); Ussora/Doboj; 1340 (?); po. 1587.

Ovaj samostan dolazi na drugo mjestu u Pizančevu popisu samostana usorske kustodije.²⁵⁴ Kako se mjesto nalazi tek 15 km od Save, vrlo je vjerojatno da su fratri iz Slavonije imali ondje misijsku postaju koja je nastankom Bosanske vikarije proglašena samostanom.

Budući da sv. Iliju i Turci slave kao proroka, izgleda da su konventualci nesmetano boravili ondje sve do oko 1579. kad je samostan planuo. Od 1579. su blizu Modriča i opservanti, ali nisu dobili građevnu dozvolu za crkvu, a o već sagrađenom samostanu piše suvremeni general Gonzaga: »Cuius nihilominus habitatio ipsis fratribus incommoda est: cum celebrationis gratia praefatam S. Eliae ecclesiam longius distantem petere teneantur«.²⁵⁵ Iz ovog uvijenog govora Gonzage razabire se dosta jasno da su kod Sv. Ilije još uvijek /tj. dok on piše 1587./ konventualci: crkva je u funkciji, a valjda su i samostan kako tako popravili.

64. MOSTAR, sv. Petar (Mo/n/stara); (Dulmna/Duvno); 1373; +koncem 16. st.

Smatram da je kanonsko odobrenje za ovaj samostan uključeno u onom za Konjic (v.) kad Grgur XI. 1373. piše u buli: »In territorio fori Roinich...duo loca«,²⁵⁶ Roinich stoji za Konjić, danas Konjic, od koga je Mostar udaljen 35 km.

Zbog pomanjkanja fratara konventualci su napustili Mostar vjerojatno među zadnjim samostanima Bosanske vikarije krajem XVI. st.

65. NAMGE (Nemze); (Mazua/Mačva); pr. 1377; +1521.

U pismu od 8. 8. 1373. Grgur XI, nižući granične samostane Bosanske vikarije, piše: »...et in villis circa Rasciam...et in Nemze...«.²⁵⁷ Nema poteškoće da Nemze poistovjetimo s današnjim Namge, oko 30 km jugozapadno od Raške.

Što se tiče vremena ugašenja tog samsotana v. JELEČ.

251 GONZAGA, 400.

252 AM IX, 242.

253 DA FASANO, 56.

254 AF IV, 555; BF V, 602; AM IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

255 GONZAGA, 515.

256 BF VI, 478 br. 1195. – Opservantski samostan je osnovao možda već sv. Jakov Markeški. Među čudesima stoji o njemu i: »In lacu altero illius regni, prope civitatem Mostarae, magno valde et aquae nigrae, magnam inferebant ranae molestiam Divinum officium cum socio recitanti. Jussit ut tacerent, et tacuerunt.« (AM XIV, 180 br. 39).

257 BF VI, 591 br. 1490. – Usput rečeno, možda je već u originalu stajalo Namge, sa slovom g kako ga neki pišu, te izgleda kao njemački z. Tako su Srebrenicu neki kod Pizanca čitali »de Srebreniga«, a drugi »de Srebreniza«.

66. NOVIGRAD, sv. Katarina (Novigradun, Podnovi, Podueni, Subnam, S. Cahtarinae apud Jaderam); pr. 1410; Obs. pr. 1455.

Postojanje ovog samostana g. 1394. zagaranirano nam je pergamenom zadarskog samostana. U njoj se čita da je nadb. splitski Andrija podijelio 100 dana oprosta onome tko pohodi »Ecclesiam beatae Katharinae virginis et martyris noviter²⁵⁸ constructam et hedificatam per supradictos comites [Thomas et Buthonis] in dioecesi Nonensi sub castro Novigradi«.²⁵⁹

Bio je to samostan Hrvatske provincije, ali ga je ona, poput nekih drugih, ustupila Bosanskoj vikariji, svakako prije 1418. kad ga takvim bilježi popis u Aracelijanskom kodeksu.²⁶⁰ Prešao je opservantima nešto prije 1455, svakako prije 1459. (v. KARIN). U definitivnoj diobi opservantske Dalmatinske vikarije od Bosanske, 1473. pripao je Dalmatinskoj.²⁶¹ Ako ne prije, samostan je nestao prigodom turskog rušenja između 1600. i 1606.²⁶²

67. OLOVO, sv. Marija (Plumbum, Plumba); Bosna/Visoko; oko 1350 (?); Obs. pr. 1586.

Olovo je četvrti samostan Visočke kustodije.²⁶³ Nalazeći se nedaleko od središta vikarije i prvotne Bosne,²⁶⁴ vrlo vjerojatno je osnovan ubrzo nakon uspostave same vikarije.

Samostan je bio opservantski prije 1506.²⁶⁵

68. OPATOVAC, Sveti Duh (Athia, Athya); Chevin/Banoštor); 1405; Obs. pr. 1506.

Dne 23. 10. 1405. Inocent VII. odobrava bosanskim franjevcima kanonski primitak samostana u *Athia*, koji je sagradio mačvanski ban Joannes de Moroth/Moročki.²⁶⁶ Ovu ovlast potvrdio je i Grgur XII. dne 21. 5. 1411.²⁶⁷ Kad je konačno završio Zapadni raskol, pobožni je dobročinitelj – zacijelo na poticaj fratara – *ad cautelam* zatražio kanonsku potvrdu od pape u koga nitko kasnije neće više posumnjati. Međutim, Martin V. dne 23. 2. 1420. ne izdaje nikakve kanonske ovlasti već jednostavno ratificira odobrenje Inocenta VII.²⁶⁸ jer je ovaj bio zakoniti papa. Posve drukčije je postupio sa samostanom u Gyuli (v.), koji je gradio isti dobročinitelj.

258 Izraz »noviter« ima dva značenja: nedavno i nanovo. Ako bi se radilo o drugom značenju, onda bi nova i svakako solidnija crkva bila zamjena za manju/privremenu koju su često fratri znali imati do izgradnje bolje.

259 Spis je objavio FABIANICH I, 428–30.

260 *AF* IV, 555(m); *BF* V, 602; *AM* IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

261 *AM* XV, 392 br. 3. – Začuđuje kako izdavač *AM* piše u bilješci: »Conventus hic sub titulo S. Catharinae non FF. Minorum erat, sed Monialum S. Benedicti«.

262 Usp. *PoAt*, 31b i 33a.

263 *AF* IV, 554; *BF* V, 602; *AM* IX, 296; Tossignano, 293v; RIGHINI, 60.

264 *PoAt*, 20;

265 *AM* XV, 397 br. 11; 404 br. 4. Kad su Turci profanirali đakovačku katedralu, sjedište Bosanske biskupije preneseno je u Olovo (usp. *AcBos*, 477). No ipak je i taj samostan porušen; prema FABIANICH II, 237 god. 1704., a prema *OSKCIJ*, 723 br. 8 već 1687.

266 *BF* VII, 180 br. 502; *AM* IX, 352; *AcBos*, 79 br. 427.

267 *AcBos*, 93 br. 509.

268 *BF* VII, 529s; *AM* X, 499, 362s; *AcBos*, 108 br. 592.

Samostan je prešao opservantima prije 1506.,²⁶⁹ a izdavač *AM* ga identificira sa Šarengradom, dok Fermendžin i Eubel ispravno pišu Opatovac kao što to bjelodano proizlazi iz samog naziva: Athia=Abatia=Opatovac; porušen je 1526. U devet kilometara udaljenom Šarengradu otvorit će opservanti samostan u XVIII. stoljeću.

69. ORSOVA, sv. Franjo (Orstiana, Ors/c/iana, Ors/c/iava circa portam ferream); Bulgaria/Beograd; pr. 1370; + oko 1560.

Ako su u Vidinu (v.) koji je 85 km udaljeniji od Orsove petorica braće podnijeli mučeništvo 1370, mora da su fratri bili u Orsovi bar nešto ranije. Pizanač ga naziva: »locus Orstianae circa portam ferream«²⁷⁰. Nalazi se među četiri samostana tog područja koje je Ljudevit I. (1342–82) obdario posebnim privilegijama, a koje njegov nasljednik Sigismund potvrđuje 1428.²⁷¹, a kralj Matija još jednom potvrđuje 1478.²⁷² Spominje ga 1433. i Eugen IV.²⁷³

Bit će da je stradao dolaskom Turaka oko 1560.²⁷⁴

70. OTOK, sv. Dionizije (Insula, Otoch, Otech, Othoe, Ottotk); Greben; pr. 1357; Obs. pr. 1469.

Dne 28. 6. 1357. Inocent VI. odobrava krupskom grofu Dioniziju da gradi samostan »apud ecclesiam s. Dionysii quam ipse iuxta castrum suum de Insula dioecesis Tiniensis canonice construere coepit«.²⁷⁵ Posljednje riječi suponiraju prethodnu kanonsku ovlast, a po svoj prilici i boravak fratara u Otoku.

Ne znajući da je »castrum de Insula« jednostavni prijevod od utvrde Otok, a imajući indikaciju da se nalazi u Kninskoj biskupiji, Eubel je mislio da se radi o Kninu. Još prije njega Astorga je učinio istu pogrešku (v. KNIN). Osim nastarijeg Alvernijskog kodeksa, svi ostali donose ime samostana u hrvatskom obliku, Otok,²⁷⁶ pa taj historijski naziv ostavljam i ja, makar ga je, tko zna tko i iz kojih razloga, pretvorio u Otoka.

Prešao je opservantima vjerojatno prije 1469.²⁷⁷, svakako prije 1506²⁷⁸. Otok su Turci osvojili 1578²⁷⁹.

71. PAŠMAN, sv. Dujam (Pasciman/um/, Pagman, Pazman); (Greben); oko 1420; Obs. pr. 1455.

Evo iz oporuke: »Anno ab Incarnatione 1392...die 22 mensis maii... domina Pelegrina filia Cose de Saladinis...ordinavit fabricari circa ecclesiam S. Domnii de

269 *AM* XV, 402 br. 11.

270 *AF* IV, 556; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

271 *AcBos*, 128 br. 679.

272 *N.dj.*, 289 br. 1162.

273 *BFns* I, 58 br. 109; *AM* X, 251 br. 13; *AcBos*, 139 br. 712.

274 Kad su se Turci konačno povukli, Mađarska provincija je otvorila u Orsovi samostan prije 1729. (Usp. MONAY, 38) koji je sigurno postojao još 1771. (usp. RIGHINI, 64).

275 *BF* VI, 302s.

276 *AF* IV, 555(m); *BF* V, 602; *AM* IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

277 Usp. *BFns* II, 778 br. 1580; *AcBos*, 279 br. 1142. Rekao sam vjerojatno jer nisu svi ondje nabrojani bili opservantski.

278 *AM* XV, 397 br. 25.

279 *PoAt*, 31b. Tako i GONZAGA, 445 – spominje »locum Ottotk« kao već izgubljen pod Turcima.

insula Pascimani unum monasterium fratrum Minorum de Bosna...«. ²⁸⁰ Vjerojatno su fratri već bili ondje, ali oni iz hrvatske provincije koji će ondje ostati barem do 1418. jer taj samostan kodeksi iz Asisa i Riminija još uvijek pridaju Hrvatskoj provinciji. ²⁸¹

1437. izgleda da još nije bio prešao opservantima, ²⁸² već nešto prije 1455, kad se s nekim drugim samostanima pokušao otcijepiti od Bosanske opservantske vikarije. Glasovit je pašmanski kapitul iz 1464. za ponovno sjedinjenje dviju vikarija koje će trajati nepuno desetljeće.

72. POLJANSKA (Polana, Polyjenu); (Ussora/Doboj); pr. 1377; Obs. pr. 1506.

Među mjestima gdje su 1377. djelovala braća Bosanske vikarije Grgur XI. spominje i Poglana, ²⁸³ danas Poljanska, 12 km sjeveroistočno od Požege.

1506. pripada Ugarskoj opservantskoj vikariji, ²⁸⁴ a Turci su zaposjeli požeški kraj 1543. ²⁸⁵

73. PRIDVORJE al. KONAVLI, sv. Blaž (Canalium); (Dulmna/Duvno); 1429; Obs. oko 1450.

Ovaj samostan gradila je Hrvatska provincija, kako piše Gonzaga: »...huius Provinciae patres...circa annum Domini 1427 construendum curarunt«. ²⁸⁶ Prema kasnije sastavljaču *Dubrovačkog nekrologija*, temeljni kamen postavio je dubrovački nadb. franjevac Antun iz Rijetija 1417, a kao samostan počeo je funkcionirati tek 1429. i to kao samostan bosanskih fratara kojima je Senat najprije doznačio mjesto u Popovićima, udaljenim 4 km. ²⁸⁷ Spojio bih ove dvije tvrđnje ovako: 1417. dubrovački fratri grade samostan koji će završiti koju godinu kasnije (ne 10 g.); bosanski fratri traže također mjesto i dobivaju ga u Popovićima; imaju poteškoća, a već je nedavno sagrađen 4 km udaljen samostan, pa se obraćaju Hrv. provinciji i Senatu da im se ustupi Pridvorje. To je uvaženo 1429. Uostalom, provincija je Bosanskoj vikariji ustupila i na dubrovačkom teritoriju Ston, Rožat i Slano; ova dva posljednja možda upravo tih godina.

Samostan možda postaje opservantski oko 1450, te s ostalim opservantskim samostanima na dubrovačkom teritoriju 1465. tvori Dubrovačku vikariju. ²⁸⁸

74. RAŠKA (Rascia); (Mazua/Mačva); pr. 1377; + oko 1521.

Dne 8. 8. 1377. Grgur XI. spominje neka granična mjesta u kojima žive i djeluju franjevci Bosanske vikarije, pa tako i »...in villis circa Rasciam in quibus habitant

280 FABIANICH II, 53. – O neodrživoj 'tradiciji' da je sv. Franjo osobno utemeljio pašmanski samostan vidi MF 82/1982/248 bilj. 8.

281 BF V, 599; AF IV, 528(h); AM IX, 210; TOSSIGNANO, 275; RIGHINI, 51.

282 Usp. BFns I, 130s.

283 BF VI, 591 br. 1490.

284 AM XV, 402 br. 53, bilj.3.

285 PoAt, 31b.

286 GONZAGA, 485; vidi i AM X, 150 br. 42.

287 AF VI, 401. Fr. Antun iz Rietija bio je dubrovački nadbiskup 1409–1440 (HC I, 412); FABIANICH II, 219 – stavlja ga iz Arezza.

288 AM XV, 400 br. 5.

christiani, usque...«;²⁸⁹ a to bi značilo da su fratri iz jednog mjesta/*locus* duhovno opskrbljivali kršćane/katolike rasijane po okolnim mjestima. Možda je odobren kumulativnom bulom Grgura XI. od 16. 6. 1372: »...et alia novem loca in... Bosnae et Rassiae et Bassarat civitatibus...monasteria construendi...«.²⁹⁰ Što se tiče ugasnuća tog samostana v. JELEČ.

75. ROŽAT al. RIJEKA DUBROVAČKA, sv. Franjo (Umbla, Ombula); (Dulmna/Duvno); pr. 1400; Obs. oko 1450.

Gonzaga veli da je ovaj samostan utemeljen oko 1393.²⁹¹ i bio je posvećen sv. Franji, zaštitniku Hrvatske provincije sve do 1398, dok je samostan u Slanom (v.) građen 1399. godine u čast novog zaštitnika sv. Jeronima. Oba samostana će biti ustupljena Bosanskoj vikariji. Piscini iz XVIII. st. pripisuju ga vikariji odmah od osnutka i daju mu titular: Pohoda Marijina.²⁹²

Izgleda da su konventualci ondje još 1443.²⁹³; prešao opservantima Bosne oko 1450, a 1465. je postao dio novoosnovane Dubrovačke opservantske vikarije.²⁹⁴

76. SINJ (Cet/t/ina, Cethina, Cethilia, Citina); Dulmna/Duvno; pr. 1357; Obs. pr. 1464.

Bulom *Sacrae religionis* od 30. 4. 1357. Inocent VI. dopušta ministru generalu da može prihvatiti ponudu kneza Ivana Nelipića »quod in terra sua *Cetinae Spalatensis dioecesis* unus locus fratribus vestri ordinis do novo fundetur et etiam construetur...ita quod in eo duodecim fratrum dicti ordinis decenter valeant sustentari«.²⁹⁵ Navedene riječi daju donekle predmnijevati da je već bio neki samostančić sa samo nekoliko fratara, a unaprijed (»de novo« bilo bi inače nepotrebno). Za izdavače Pizanca²⁹⁶ i Waddinga radilo bi se o »Cetina apud Sinj« aludirajući očito na Cetinu blizu izvora rijeke Cetine, kojih 30 kilometara od Sinja. No ta Cetina pripadala je Kninskoj biskupiji (20 km od Knina). No ne radi se ni o eventualno nekom mjestancu kod Sinja, apud Sinj, nego upravo o Sinju! Ta već u ono vrijeme dolazi i kao Tzign,²⁹⁷ dapače, 22. 1. 1434. nalazimo spis pod tim nadnevkom potpisan *Vsinjem*=u Sinju.²⁹⁸

Sinj je prešao opservantima možda oko 1440. Svakako 1464. je već sjedište opservantske kustodije »Cethilia« il »Cethinae«.²⁹⁹ Čudno je da nitko od tolikih opservantskih povjesničara nije primijetio da je samostan Cetina ustvari Sinj; i da u Sinju nije samostan tek od 1688. Prvi je bio srušen 1524.,²⁹⁹ a 1688. će zaslugom

289 *BF* VI, 591 br. 1490. – Još 1327. fratar-arhitekt fr. Vid iz Kotora gradio je Visoke Dečane, 12 km južno od Peći u Raškoj, što svjedoči natpis nad portalom crkve koja je sagrađena u bizantsko-romaničko-gotskom stilu (usp. *Enciklopedija Jugoslavije* V, 352).

290 *BF* VI, 478 br. 1193; *AM* VIII, 398s; *AcBos*, 88 br. 207.

291 GONZAGA, 484; *AM* IX, 143 br. 2; FABIANICH II, 215.

292 *AF* VI, 400; FABIANICH II, 215 – oslanja se na *Kroniku* Oktavija Spadera koja i inače vrvi netočnostima i tvrdnjama bez navođenja izvora. GONZAGA, 484 – naprotiv ni, ne spominje da bi Rožat ikada pripadao Bosanskoj vikariji.

293 *Usp. BFns* I, 353 bbr. 749, 750.

294 *AM* XV, 400 br. 4.

295 *BF* VI, 300 br. 712.

296 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

297 *PoAt*, 20. Transformacija je vrlo jednostavna: Cetina/Ctinj/Sinj.

298 *AcBos*, 140. Povelja je pisana bosančicom.

299 *AM* XIII, 399; *AcBos*, 260ss. Neki miješaju Cethinia/Sinj sa Cethyn/Cetin.

bosanskih ujaka nići u Sinju glasovito marijansko proštenišće i bit će sjedište provincije Presv. Otkupitelja preko dva stoljeća; danas je u Splitu.

77. SKAKAVA (Stachova, Schachova, Scathona, Schahoua); Ussora/Doboj; pr. 1390; +1512.

Ovaj samostan registrirao je Pizanac, a za njim drugi;³⁰¹ prema tome, nastao je prije 1389/90. kad je Pizanac završio svoje djelo. Nalazeći se u Srebreničkoj banovini, Skakava je pala pod Turke 1512.³⁰²

78. SLANKAMEN, sv. Franjo (Alsan, Resan, Salankemen); (Chevin/Banoštor); 1373; Obs. pr. 1506.

Dne. 1. 7. 1373. Grgur XI. odobrio je kanonsko utemeljenje »...circa metas Bosnae in Alsan...«,³⁰³ dakle izvan Bosne u kojoj se nalazi istoimeni Alsan/Tuzla (v.). Da se radi o samostanu izvan političkih granica Bosne, potvrđuje i pismo Eugena IV. iz god. 1433. u kojem se spominje Alsan među 10 samostana Bosanske vikarije preko Save i Dunava.³⁰⁴

Wadding je zamijenio *A s R*, zatim *l s e t e* Alsan postade Resan.³⁰⁵ Radi se o madžarskom nazivu Alsán=Slankamen. Iz tog samostana Bonifacije IX. 1390. uzima za svog kapelana »fr. Nicola Thomae de Salankemen«.³⁰⁶

Samostan je prešao opservantima prije 1506.,³⁰⁷ a nestao prigodom turskog prodora prema Mohacsu 1526. godine.

79. SLANO, sv. Jeronim (Selanum); (Dulmna/Duvno); 1400; Obs. pr. 1443.

O ovom samostanu piše Gonzaga: »...anno 1399 hic conventus, divo Hieronymo sacer...a fundamentis ad apicem usque constructus fuit«.³⁰⁸ To je bio prvi samostan Hrvatske provincije koji je ona gradila novom zaštitniku sv. Jeronimu, dobi venom 1398, no mora da ga je na molbu vikara fr. Bartola iz Alvernije prepustila Bosanskoj vikariji kojoj papa dne 29. 10. 1400. dopušta da smije primiti 4 samostana: »unum in territorio Ragusinorum in Dalmatiae, aliud in villa Billich in Hungariae provinciis, aliud in insula seu territorio Cursulae et unum aliud in illa parte, de qua vobis videbitur«.³⁰⁹

Osim Korčule, Wadding je s ostala tri samostana napravio veliku geografsku zbrku: »...unum in Vetila, alias Velita in Dalmatia in territorio Ragusinorum...Secundum fortasse illud, quod Chichiense...Transilvaniae vicinum...Tertium probabiliter illud est, quod insulae Mediae vocatur«.³¹⁰ Velika je bilo u Slavoniji, a ne

300 *PoAt*, 31a.

301 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

302 *PoAt*, 31a.

303 *BF* VI, 510 br. 1273.

304 *BFns* I, 58 br. 109; *AM* X, 251; *AcBos*, 139 br. 712.

305 Već je Fermendžin upozorio na neispravno čitanje Waddingovo (*AcBos*, 140). Izdavač *AM* X unosi ispravak u tekst (umjesto u bilješku), a zatim u kazalu ispušta i Alsan i Resan (v. bilj. 213).

306 *BF* VII, 11 br. 28.

307 *AM* XV, 402 br. 12.

308 GONZAGA, 485.

309 *BF* VII, 110s; *AM* IX, 567.

310 *AM* IX, 311 br. 42.

u Dalmaciji; samostan na »Insula de Medio«/Lopudu bit će opservantski samostan Dubrovačke vikarije, ali građen tek 1483/4. Smatram da su četiri samostana bila: Slano, Velika, Korčula i valjda Rožat (ukoliko nije već ranije predan).

Ova kratkotrajna pripadnost samostana u Slanu Hrvatskoj provinciji brzo se zaboravila pa se kasnije počelo pisati da je sagrađen »a fratribus Bosnae«. ³¹¹ Samostan je prešao bosanskim opservantima prije 1443. ³¹²

80. SREBRENICA, sv. Nikola (Freberniza, Sreberniza, Sreberinga, Argentina); pr. 1377; + XVI. st.

Iako Pizanac među osam samostana mačvanske kustodije stavlja Srebrenicu na posljednje mjesto, ³¹³ smatram da je morao postojati, već kao veza, prije 1377. kad već postoje 4 samostana u Raši (v. JELEČ). Smatram, nadalje, da je franjevačka crkva sv. Nikole postala konkatedrala sjedinjenih biskupija Visočkosrebreničke, gdje će biskupi biti dva konventualca Stjepan Radosović (1434–39) i Toma Matijin/Matić (?) iz Trogira (1440ss). ³¹⁴

Zajedno s ostalim samostanima u tzv. turskoj Bosni i Srebrenica je vjerojatno uživala relativni mir (v. FOJNICA), da bi se samostan ugasio u XVI. st.

81. STINICA (Stinizuach, Stiniznach, Stenyczmiak, Stinicznjakij); oko 1400; Obs. oko 1469.

Ovaj samostančić nalazi se među onih 17 za koje su opservanti 1469. tražili povratak crkvenih predmeta ³¹⁵ odnesenih prigodom paničnog bijega 1463. (pad Bosne). Izdavač *AM* identificira Stiniznach s: »Stenišnjak et Steničnjak vel Kamengrad, apud Karlovac in Croatia«. ³¹⁶ Ova ubikacija otpada jer je to područje krbavske biskupije, a u dekretu Pavla II. rezultira senjske biskupije. Stoga ga poistovjećujem sa *Stinica* kod Jablanca, oko 50 km. južno od Senja. Možda je čak Jablanac: Stiniz nach /samostan nakon Stinice/; gledano od Senja je Jablanac. No ostanimo kod Stinice.

Stinica se nalazi nasuprot otoku Rabu od kojega je udaljena 2 km. To je područje bilo vlasništvo rapske općine još prije 1307., ³¹⁷ i ja smatram da su rapski fratri, poput onih iz drugih kustodija krajem XIV. st. gradili samostan u Stinici, a nešto kasnije su ga predali Bosanskoj vikariji koja je trebala takve samostane izvan Bosne.

311 *AM IX*, 247 br. 51; *AF VI*, 401; FABIANICH II, 215s.

312 Usp. *BFns I*, 340 br. 714. U reskriptu se naziva: »S. Mariae et Hironymi in Slano«. Poznato je da su opservanti, nakon što su 1430. dobili Porcijunkulu, polovinu svojih samostana/crkva posvećivali Gospi pod raznim naslovima; kadgod bi posve mijenjali dotadašnji naslov a kadgod bi, kao ovdje, uzeli za glavnog nebeskog zaštitnika Mariju. – Samostan u Slanom je 1465. pripao novoosnovanoj Dubrovačkoj vikariji, a 1914. je predan Hercegovačkoj provinciji OFM (*OŠKČJ*, 754 br. 6).

313 *AF IV*, 555; *BF V*, 602; *AM IX*, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60. Još u rimsko doba grad se zvao *Argentaria* (*PoAt*, 7) po rudnicima srebra.

314 O tim biskupijama: *CCP* br. 17 (1986) 99s bilj. 43. – Od oko 1440. u Srebrenici su također i opservanti sa samostanom sv. Marije (*AM XV*, 396 br. 3; 404 br.1; GONZAGA, 513: »...primus olim ceterorum fuit...atque huic Provinciae nomen dedit«). 1690. su i opservanti bili prisiljeni napustiti Srebrenicu (*OŠKČJ*, 357 br. 50).

315 *BFns II*, 778; *AcBos*, 279 br. 1142.

316 *AM XV*, 398 br. 38.

317 *AcBos*, 19 br. 105.

Teško je bilo što reći da li su konventualci 1463. definitivno napustili Stinicu, a samostan preuzeli opservanti nešto nakon 1469. Svakako se tu nalaze 1506.³¹⁸, dok ih nisu pomeli Turci; a nadasve prije 1587.³¹⁹

82. STON, sv. Nikola (Stagnum, Stannum, Punta Stagni); Dulmna/Duvno; 1344; Obs. 1438.

Ban Stjepan Kotromanić, odgojen u Dubrovniku, 15. 3. 1333. prepušta Dubrovačkoj republikaciji Ston i cijeli Pelješac.³²⁰ Iste godine Republika je otjerala pravoslavne monahe i uvela franjevce iz Dubrovnika.³²¹ No vrlo je vjerojatno da su franjevci već bili u Stonu od 1314. kad ih je sa sobom morao povesti (radi nedostatka katoličkog klera) biskup fr. Ivan iz Cresa,³²² te su 1333. prešli u manastir otjeranih monaha.

Nakon što je 1340. bila osnovana Bosanska vikarija Hrvatska provincija joj ustupa 1344. samostan u Stonu, a 21. 3. 1347. vikarija je postigla kanonsko odobrenje za gradnju samostana za 12 fratara.³²³ Novi samostan sagrađen je u roku od dvije godine, a Wadding na to piše: »Hoc anno (tj. 1347) extructum Coenobium sancti Nicolai in civitate Stamni... per quosdam Minoritas Bosnenses... Qua de causa hic locus plurimis annis suberat *Patribus Conventualibus Vicariae Bosnae* Argentinae, quamvis nunc spectet ad Provinciam Ragusinam et Patres Observantes.«³²⁴ Stonski samostan registrira Pizanac, pa zatim i drugi.³²⁵

Zauzimanjem Jakova Markeškog, tadašnjeg vikara, Ston prelazi opservantima 1438.³²⁶

83. SUTJESKA, sv. Ivan (Curia Bani, Curiaebavi, Guriaescani); Bosna/Visoko; 1340 (?); + 1524.

Locus Curia Bani kod Pizanca je na prvom mjestu u kustodiji.³²⁷ Vjerujem da su fratri bili ondje već prije uspostave Bosanske vikarije, a 1340. zajednica je formalno proglašena samostanom. Kao što i latinsko ime označuje, bilo je ondje sjedište banova s raznim uredima, pa tako i Sudište/Sutiste odakle i ime gradu, najprije Sutiska, a zatim Sutjeska,³²⁸ a nakon Tvrtkova krunjenja Kraljevska Sutjeska.

318 AM XV, 397 br. 38.

319 GONZAGA, 445.

320 AcBos, 23 br. 129.

321 Usp. FABIANICH I, 106; 153.

322 U Stonu su bili biskupi iz naših samostana: fr. Ivan iz Cresa (1314 do oko 1330); iz Splita fr. Marin (1342ss); fr. Ivan iz Krka (1368ss), usp. HC I, 462s.

323 BF VI, 194s; AcBos, 28 br. 158; 54ss.

324 AM VIII, 43.

325 AF IV, 555; BF V, 602; AB IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

326 Usp. AcBos, 166 br. 769. Ston je dao naziv jednoj od kustodija opservantske Bosanske vikarije (AM XIII, 399; AcBos, 260ss). Od 1465. sastavni je dio Dubrovačke vikarije (AM XV, 400 br. 2). 1929. je predan franjevkama Bezgrešnog Začeca (OŠKČJ, 388).

327 AF IV, 555; BF V, 602; AM IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

328 U AcBos, 606 naći ćeš čak 11 varijanti za ovaj grad.

Samostan su porušili Turci 1524. godine. »Nedavna otkapanja... u Sutjesci su otkrivene dvije crkve: jedna kraljevska posvećena sv. Grguru koji je bio zaštitnik Kotromanića i druga franjevačka, sv. Ivana«.³²⁹

84. TEOČAK STARI (Costich, Toscick, Coscich, Tosach); Mazua/Maćva;
pr. 1389; + 1512.

Ovaj samostan bilježi Pizanac, pa zatim i drugi.³³⁰ Teočak, poznati gradić u srednjem vijeku, nalazi se u središtu triju drugih samostana kustodije: Zvornik, Tuzla i Bijeljina, udaljen od pojedinih 20–30 km.

Turci su ga razorili vjerojatno 1512; danas se naziva *Stari Teočak*, no zbog historijskog naziva stavljam prije imenicu, tj. *Teočak Stari*.³³¹

85. TESLIĆ GORNJI (de Glas, Diglassa, Glaz); Greben; 1372; + 1528.

Samostan »in contracta de Glas« odobrio je Grgur XI. dne 16. 6. 1372.³³²; registrira ga Pizanac, a onda drugi.³³³ 1469. Glaž je na listi samostana za koje su opservanti tražili vraćanje crkvenih predmeta odnesenih ili pohranjenih kod trećih za kobne 1463. godine.³³⁴ No budući da ne dolazi u nijednom popisu opservantskih samostana, kao ni kod Gonzage među samostanima porušenim od Turaka, smatram da su se konventualci naknadno vratili u svoj samotani i ostali ondje do pada Jajačke Banovine 1528.³³⁵

Gdje se samostan nalazio? Dobro je poznata srednjovjekovna pokrajina Glaž, ne uvijek jednakog opsega;³³⁶ grad po kome je nazvana, ako je dobro ucrtan u atlasu, nalazio bi se na mjestu gdje danas stoji Gornji Teslić,³³⁷ a u ravnici se razvio industrijski centar Teslić.

86. TEŠANJ, sv. Juraj (Thesagium, Thesagy); (Ussora/Doboj);
oko 1420; + 1512.

25. 3. 1462. Pio II. podjeljuje oproste vjernicima koji u određene dane posjete »ecclesiam S. Geogrii in Thesagi, ordinis S. Francisci...«, a koju je sagradio Radivoj Charstich/Kristić.³³⁸ Wadding je mislio da se radi o opservantskoj crkvi i samo-

329 *OŠKČJ*, 335. – Kralj Tomaš (1444–60) sagradio je i opservantima samostan izvan grada koji je također stradao 1524. (*AM XI*, 130 br. 36), a zatim je obnovljen. Sadašnji samostan je iz 1890. (*OŠKČJ*, 722 br. 3).

330 *AF IV*, 555; *BF V*, 602; *AM IX*, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

331 *PoAt*, 19ss. Postoji danas i Teočak kod Bihaća, ali on naravno ne dolazi u obzir jer bi morao biti u Grebenskoj kustodiji.

Izdavač *AF IV* ga identificira s Hosić; *BF V* i *AM IX* kao Točak.

332 *BF VI*, 477s; *AM VIII*, 308 bbr. 30s; *AcBos*, 38 br. 207. 'Ispravljajući' Waddingov Diglassa, izdavač *AM VIII* ispustio je u kazalu i jedan i drugi oblik (v. bilj. 213 i 305).

333 *AF IV*, 555; *BF 602*; *AM IX*, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

334 Usp. *BFns II*, 778 br. 1570. Fermendžin je ispustio Glaž kao i neke druge samostane (usp. *AcBos*, 279 br. 1142); slučajno ili namjerno?

335 *PoAt*, 31b.

336 Usp. *n.dj.*, 19, 20, 24.

337 *N.dj.*, 13. – *OŠKČJ*, 375 br. 6: »U XIV. i XV. stolj. župa i franjevački samostan Glaž, s crkvom sv. Nikole, spominje se 1334, blizu današnjih Kulaša«. Postojao bi dakle, već prije osnutka Bosanske vikarije? U najboljem slučaju bila ti to misijska postaja. Da li su 20 km »blizu«?

338 *BFns II*, 523 br. 986; *AcBos*, 242 br. 1025 (s neispravnom godinom: 1461).

stanu,³³⁹ dok se, naprotiv, Pou y Marti nije usudio to ustvrditi ni u regestu ni u kazalu, ispuštivši »Obs« koji ne propušta kad postoji i najmanja slutnja. Uostalom ne nalazim toga samostana u opservantskim popisima.

Turci su osvojili Srebreničku banovinu 1512.³⁴⁰

87. TIRGOVIŠTE, sv. Franjo (Targovište, Tragovisti); (Bulgaria/Beograd); oko 1373; Obs. 1657.

Predmnijevam da je ovaj samostan u sjedištu kneževine Valahije podignut u vrijeme kad su ondje djelovali fratri fra Kuzme iz Zadra, napose fr. Antun iz Splita (v. ARDIŠ), tj. oko 1373. Od 1442. misija postaje misijom Reda (v. II. dio § 3). Ostaje bez fratara između 1571. i 1581.³⁴¹ 1623. samostan postaje sjedište Apostolskog vikarijata u Vlaškoj.³⁴² Nakon nebratske borbe u Tirgovištu su od 1657. ostali samo opservanti Bugarske kustodije.³⁴³

88. TOCASANA/PRIJEDOR?: (Greben); pr. 1377; +1560.

Među mjestima gdje su boravili i propovijedali Božju riječ fratri Bosanske vikarije Grgur XI. dne 8. 8. 1377. spominje: »...in *Tocasana* usque Othoc et Dubizza...«³⁴⁴ Očito je da Tocasana ima neku vezu s rijekom Sanom. Danas postoje tri naselja u kotaru Prijedor: Sanica, Sanica Gornja i Sanica Donja. No do protivnog dokaza smatram da je Tocasana današnji Prijedor, i to s obje strane rijeke Sane. Udaljen je od gore navedenih samostana; od Otoka 40 km, a od Dubice oko 22 km.

Područje Prijedora palo je pod Turke 1560.³⁴⁵

89. TURNU SEVERIN (de Severino); (Bulgaria/Beograd); pr. 1370; +1545.

Pizanac stavlja ovaj samostan na prvo mjesto kustodije³⁴⁶ možda zato jer je bio sjedište biskupije ili još prije, jer je najbliži Vidinu (v.), gdje su 1370. palmu

339 AM XIII, 239s.

340 PoAt, 31a.

341 Interesantan je izvještaj vizitatora fr. Jeronima Arsenga OFMConv., iz god. 1581: »...è una città chiamata Tragovisti...son case de Latini Sassoni 22, persone 130 di rito Romano...Confessano essere sotto la chiesa Romana; per mancamento de sacerdoti hanno un Prete Lutero, il quale fanno celebrare per forza al rito nostro...e subito che arrivai qui ho mandato fra Celestino che...facci mandar via quel Prete...Sono in detto luoco due chiese di Latini, l'una è san Francesco, ma destrutta, et sono *dieci anni che è senza frate*. Al presente habita fra Celestino, ha cominciato ad edificar la stanza... Il convento ha un bel giardino... l'altra chiesa si chiama santa Maria...« (AcBul, 10.).

342 Opširnije: *Conventi*, 70ss.

343 Da je u prošlosti moglo bit svašta, donekle je shvatljivo, ali pisati u 20. st. da je 1628 bilo u Tirgovištu »otto frati« opservanata Bugara posve je neshvatljivo – i to nastavljač Waddingov (AM XXVII, 77) – a Bugarska je kustodija imala 60 fratara. Bila je uspostavljena tek prije 4 godine; 1643. imat će 40 fratara od kojih 26 ispod 36 god. (AcBul, 141s).

O samostanu Trgovište v. MF 62/1962/84–103.

Samostan su porušili Turci 1690, a 1717. je obnovljen. Definitivno je porušen 1737. (SF 131, 345).

344 BF VI, 591 br. 1490.

345 PoAt, 31ab. Za županiju Sana: n.dj., 20, 24.

346 AF IV, 556; BF V, 602; AM IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60. Od 1390. u Turnu Severenu bila su dva franjevca biskupa: Luca Joannis i Franciscus.

mučeništva postigla petorica braće iz Bosanske vikarije. Sasvim je prirodno zaključiti da je samostan u Severinu morao prethoditi onom u Vidinu.

Turci su zauzeli to područje oko 1545.³⁴⁷

90. TUZLA, sv. Franjo (Alsan, Salium, Salinarum Inferiorum); Mazua/Maćva; 1376; +1580.

1376. Valentin, pečujski biskup, počeo je velebnu gradnju u čast sv. Franji »in loco de Alsan quinqueecclesiensis dioecesis«.³⁴⁸ Kod Pizanca je na prvom mjestu u kustodiji.³⁴⁹ Izdavači svi od reda ostavljaju naziv Alsan, a kartografi ga smještaju u Slavoniju koja je bila u Pečujskoj biskupiji. Ni jedan ni drugi nisu pomišljali da *Alsán* znači isto što i latinsko ime *Salium/Salinarum*, hrvatski *Sol(i)*, od turskog *tuz=sol* konačno *Tuzla*. Budući pak da je Bosanska biskupija vrlo loše i teško djelovala, pečujskom je biskupu često povjeravana uprava nad sjevernom Bosnom. Tako su 1469. Jajce, Jezero, Greben i Glaž/Teslić »in temporalis dominio ven. fratris nostri episcopi *Quinqueecclesiensis*«.³⁵⁰

Prije »1506.« i opservanti imaju svoj samostan u oko 5 km udaljenoj Gornjoj Tuzli/Salium Superiorum; kod Waddinga je to Scilium.³⁵¹ Konventualci su, izgleda, napustili Tuzlu (Donju) 1580. kad je »praegrandis praefata ecclesia simul atque conventus, immisso anno 1580 a Turcicis pueris igne, conflagrarunt«, a opservanti su do 1587. »per Dei gratiam reaedificata sunt, et a sex fratribus inhabitantur« – piše suvremenik Gonzaga.³⁵² U tom smislu se može pisati da su i u Tuzli (Donjoj) bili opservanti Bosne Srebrene »u XVI–XVII. st.«.³⁵³

91. UDBINA (Corbavia, Carbavia, Corbania, Corbatia, Croatia); Greben; 1373; Obs. 1460 (?); + 1527.

U Krbavi, danas Udbini, bilo je sjedište biskupije od 1185. Franjevci su ondje boravili nešto prije 1373. katehizirajući seljake i pastire izvan grada. Da bi to uz mogli djelotvornije i stabilnije vršiti, postigli su 1373. formalno odobrenje za samostan: »in terris, castris...et in Corbavia...«.³⁵⁴ Kod Pizanca ovaj samostan dolazi na prvom mjestu u Grebenskoj kustodiji.³⁵⁵

1464. opservanti imaju čak Krbavsku kustodiju.³⁵⁶ Vjerojatno se radi o samostanu vlastite fundacije, ali nije isključeno da su se konventualci povukli 1460. zajedno sa subratom biskupom Franjom u Modruš.³⁵⁷

347 *PoAt*, 32.

348 *AcBos*, 42 br. 221; *BF* VI, 567 bilj. 4. Valentinus je postao pečujski biskup 1374; 1383. imenovan je kardinalom (*HC* I, 410).

349 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

350 *BFns*, 778 br. 1570.

351 *AM* XV, 397 br. 10.

352 GONZAGA, 515. – Izdavač *AM* XV, 404 bilj. 6 drži »vjerojatnijim« da je samostan bio samo u donjoj Tuzli, tj. onaj stari/konventualski (za njega, naravno, oduvijek opservantski); no u očitoj je oprečnosti sa suvremenikom Gonzagom i drugim opservantskim dokumentima koji veličaju – i logično – samostan Salinarum Superiorum (GONZAGA, 514s; *AcBos*, 426–429). Dapače, Gonzaga posebno tretira oba samostana; u (donjoj) Tuzli promijenio je titulara: sv. Marije i sv. Petra (*n.mj.*).

353 *OŠKCJ*, 357, 724.

354 *BF* VI, 510 br. 1273.

355 *AF* IV, 555; *BF* V, 602; *AM* IX, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

356 Usp. *AM* XIII, 399; XV, 397; *AcBos*, 260ss.

357 Usp. *HC* II, 136.

Na Krbavskom polju 1493. Turci su porazili hrvatsku vojsku, ali su definitivno okupirali taj kraj 1527.³⁵⁸

92. VELIKA, sv. Augustin (Billich, Velica, Villica, Vetila, Velita); (Ussora/Doboj); oko 1400; + pr. 1575.

Kao samostan Ugarske provincije postojao je već 1339, kako to dokazuje pečat iz te godine: »Domicilium Fratrum Velicae ann. 1339.«³⁵⁹ Nešto poslije 1400. provincija ga je ustupila Bosanskoj vikariji. Naime, 29. 10. 1400. Bonifacije IX. odobrio je vikaru fr. Bartolu iz Alvernije da može primiti 4 samostana: »...unum in territorio Ragusinorum in Dalmatiae, aliud in Villa *Billich* in Hungariae provinciis, alium...«³⁶⁰.

Turci su osvojili Veliku 1536., fratri su ostali još neko određeno vrijeme, ali su napustili samostan prije 1575. kad ga je Grgur XIII. dodijelio opservantima Bosne Srebrene, »cum omnibus suis pertinentiis, adnexis et connexis«³⁶¹ koju su nekad po istoj apostolskoj dozvoli imali i konventualci. Preuzimajući samostan sv. Augustina,³⁶² opservanti su napustili svoj prijašnji sv. Kristofora.³⁶³

93. VENOSA, Gospi Mira (Venusia); (Galatina); 1400; Obs. oko 1443.

Ovaj je samostan 1400. dala sagraditi Maria Donata, supruga vojvode Rajmunda Orsinia³⁶⁴ koji je gradio Galatinu za Bosansku vikariju i istom su bulom unaprijed odobreni (»constructo...et aliis construendis«) (v. ALTAMURA; II. dio § 2). Da Fasano izričito dodaje: »Anno 1400 vocatis ad opus hoc fratribus Bosnensibus.«³⁶⁵

S ostalim samostanima kustodije taj je samostan najprije bosanskim opservantima oko 1443, a 1446. Apulijskoj opservantskoj vikariji sv. Nikole.

94. VIDIN (Bidimum, Bi/n/dinum, Bidignum, Bondinum); Bulgaria/Beograd; oko 1365; + oko 1383.

Završivši popis samostana spomenute kustodije, Pizanac dodaje »In Bidimo Bulgariae quinque fratres martvrizati sunt«.³⁶⁶ Bilo je to 12. 2. 1370. Bila je to naj-

358 *PoAt*, 31b. – Gonzaga je nesmotreno spojio dva samostana u jedan: »locus S. Joannis sub Castro Vduigna« (GONZAGA, 445). Izdavač ih pak *AM XV*, 398 bbr. 22–23 ispravno razdvaja, ali oba stavlja u isti grad: Krbava/Udbina. Radi se o samostanu u Krbavi/Udbini i o »S. Joannes de Monte«/Gora kod Petrinje (v. *Conventi*, 104s).

359 *Recensio Observantis Minorum Prov. S. Joann. a Capistrano per Hung. Austr. Inf. et Slavon. extensae: Commentariis ethn. philo statisti. geogr. hist. illustrata pro anno Dom. 1830.* Bude, sub gubernio ARP Gregorii Czevapovich, str. 234.

360 *BF VI*, 110s; *AM IX*, 567. Wadding je pročitao »Vetila, alias Velita« i postavio »in Dalmatia«! (*AM IX*, 311 br. 42), a izdavač je ostavio bez ikakve bilješke.

361 *AM XXI*, 502s.

362 Budući da je samostan imao nebeskog zaštitnika sv. Augustina, ponešto neobična u onim krajevima, neki su pomišljali da bi se radilo o augustinskom samostanu (v. *CCP* br. 20, 1987, str. 23).

363 Gonzaga je morao imati prikupljene podatke prije 1575, a naknadno ih nije popravio, te 1587. piše: »De conuentu S. Christophori prope Velicam« (GONZAGA, 515). Slično TOSSIGNANO, 301 – govori o opservantskom samostanu »Villica« kao o nedavno uspostavljenom, a piše i 1586. Možda ustvari opservanti i nisu još 1586/87. ušli u samostan sv. Augustina; možda je još ondje bio koji stariji konventualac?

364 GONZAGA, 400; *AM IX*, 242.

365 BONAVENTURA DA FASANO, 56.

366 *AF IV*, 556.

slavnija zajednica Bosanske vikarije, a prema svjedočanstvu kronike vremena brojila je 10 fratara.³⁶⁷

Franjevci su došli u Vidin vjerojatno odmah nakon što je 1363. Ljudevit I. osvojio to područje i priveli su pravovjerju 200.000 ljudi.³⁶⁸ 1369 je na prijevaru Vidin osvojio vlaški vojvoda Ladislav. On osobno nije odobrio da su kaluđeri ubili petoricu franjevacu. Sredinom 1370. Ljudevit je ponovno osvojio Vidin, pa su se i franjevci vjerojatno odmah vratili. Tako je 8. 8. 1377. Grgur XI, govoreći o prostranosti Bosanske vikarije mogao napisati: »...videlicet de Sebes usque Bidignum«. ³⁶⁹ No nakon smrti kralja Ljudevita 1382. godine Mađarska je izgubila Vidin, a vjerojatno su se i fratri povukli. Tako Pizanac, pišući 1389/90, nije mogao zabilježiti Vidin kao postojeći samostan. Godine pak 1393. Turci su zaposjeli cijelu Bugarsku tako da ni kasniji kodeksi ni izdanja ne uvrštavaju Vidin u popis samostana.

95. VISOKO, sv. Nikola (locus S. Nicolai, S. Nicolai de Mili seu Visochii); Bosna/Visoko 1340; + 1524.

Po glasovitoj gotskoj crkvi sv. Nikole, koju je ban Stjepan Kotromanić sagradio franjevcima kod Visokog, a koja je postala mauzolej obitelji Kotromanića, Pizanac taj samostan jednostavno naziva »locus S. Nicolai«. ³⁷⁰ U Visokom je ban Stjepan dočekaio ministra generala fr. Gerarda Ot/Oddone kad je ovaj došao u Bosnu 1339/40. ³⁷¹

Smatram da je samostan srušen istovremeno kad i onaj u Sutjeski, tj. 1524. kad su Turci spremali napad na Jajačku banovinu koja je pala 1528. ³⁷²

Od 1450. i opservanti su kod Visokog, s crkvom sv. Marije. ³⁷³ Možda ova i nije stradala 1524. ili ako jest, ubrzo je bila obnovljena, a kako u Visokom više nije bilo konventualaca, mogli su preuzeti slavni titul sv. Nikole, »S. Nicolai Visochii«; ³⁷⁴ a kasniji je Gonzaga vješto spojio dva događaja da ne mora priznati dva samostana u Visokom: »Devotissimus quidam Michaël Ostoides...hoc monaste-

367 *Cronica 24 Generalium*, završena 1374, stavlja godinu 1369, ali »ab Incarnatione«, prema tome je civilna 1370.

Prema istoj kronici donosim imena petorice mučenika: Antun iz Saksonije (vjerojatno gvardijan), dva svećenika (valjda dva glavna propovjednika), Grgur iz Trogira i Nicolaus »Hungarus«; dva brata: fr. Toma iz Foligna i Ladislaus »de Hungaria oriundus«. Drugi izvori ovog posljednjega stavljaju »de Posega«. Vjerojatno je tako i s Nicolom »Hungarus« iz Ugarske provincije, ali iz hrvatskog dijela; samo tako je mogao propovijedati Bugarima na njima razumljivu jeziku kao što je to bilo i s Grgurom iz Trogira.

368 Prema izvještaju kralja Ljudevita piše general fr. Marko iz Viterba (*BF VI*, 420 bilj. 4).

369 *BF VI*, 591 br. 1490.

370 *AF IV*, 555; *BF V*, 602; *AM IX*, 294; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

371 Stjepan je bio ban u Bosni od 1322–53. Nakon poraza Mladena Šubića, 1322. Stjepan je uvelike proširio granice Bosne (usp. *PoAt*, 24). Kršćanski odgojen u Dubrovniku, mora da se u Visokom okružio hrvatskim franjevcima, napose iz juže Hrvatske, mnogo prije 1340, i s njima planirao Bosansku vikariju.

372 *PoAt*, 31b. – Nitko se do sada nije zapitao kako to da su u Raškoj i pod Turcima ostali srednjovjekovni manastiri – Dečani, Gračanica, Studenica, Žića, itd. – a u Bosni nema nijednog od katoličkih samostana koji su također morali biti remek djela našeg srednjovjekovnog graditeljstva: Visoko, Tuzla, Sutjeska, Modriča, itd.

373 *AM XV*, 396 br. 2.

374 *N.dj.*, 404. Ovaj popis samostana nije Waddingov, tj. nema ga u *AM*¹ od 1654.

rium S. Nicolao dicatum ex propriis facultatibus, anno 1450 prope civitatem Visochii construendum curavit«.³⁷⁵

96. VRBICA/VRBAZ/VRBOVA (?); (Verbiza, Verbica; Vrbaz);
Ussora/Doboj; pr. 1377; + 1537.

Pizanac registrira »locus Verbizae«.³⁷⁶ U području Dobojske kustodije postoji danas Vrbica kod Zavidovića, i to 10 km istočno od Đakova. Grgur XI. pak 1377. među mjestima gdje borave i djeluju bosanski franjevci spominje i »...in Poglana et in Vrbaz«,³⁷⁷ u hrvatskoj transkripciji: Poljana i Vrbac. Dva dokumenta su gotovo suvremena i vjerujem da se ne radi o dva samostana. Ali tada treba isključiti obje gore spomenute Vrbice. Papino pismo spominje granična mjesta vikarije, pa otpada Vrbica kod Zavidovića; Đakovo je pak popraćeno »...in Diacho et Brenna«. Prema tome, ili se radi o mjestu koje je posve iščezlo ili bi to mogla biti današnja Vrbova koja se nalazi oko 15 km južno od Požege, upravo koliko i Poljanska sjeverozapadno od Požege.

Turci su zaposjeli požeški kraj 1537.³⁷⁸

97. VRLIKA (Wilkrika, Verhrika, Vertricha, Varchrioc, Veochonicum);
(Greben); 1374; Obs. pr. 1506.

Dne 23. 7. 1374. Grgur XI. odobrio je kanonsku uspostavu samostana »in contractis seu partibus Tininni et Wilkrikæ«.³⁷⁹ Isti papa spominje vrlički samostan i u pismu od 8. 8. 1377.³⁸⁰

Ako opservanti nisu bili u Vrlici prije 1469.,³⁸¹ sigurno su bili prije »1506.«³⁸² Turci su zauzeli Vrliku između 1513. i 1521. godine.

98. ZALARD/SALONTA (?), sv. Marija (Zalard, Szalard);
(Bulgaria/Beograd), 1400; Obs. pr. 1506.

Dne 1. 3. 1400. Bonifacije IX. dopušta »fratribus ordinis Minorum vicariae Boznae« da mogu primiti crkvu i samostan koji kani graditi knez Nikola Stjepanov de Chak u svom gradu »Zalard Waradiensis dioecesis«; ujedno podjeljuje oproste onima koji će doprinjeti gradnji ili očuvanju iste.³⁸³ No bosanski su fratri naišli na opoziciju čak i vlastitih franjevac – valjda Madžara – i zatražili su papinsku zašti-

375 GONZAGA, 514.

376 AF IV, 555; BF V, 602; AM IX, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

377 BF VI, 591 br. 1490. – Mogao bi tkogod pomisliti da se radi o »Castrum Vrbaz« (PoAt, 20), današnjoj Banja Luci na rijeci Vrbasu. No onda bi »Vrbaz«/Vrbica morao pripadati Grebenskoj kustodiji, a ne Dobojskoj. Greben je naime na Vrbasu, samo 25 km južnije od Banja Luke.

378 PoAt, 31b.

379 BF VI, 535s; AM VIII, 665s. Nekoć se naselje zvalo Verhrika ili Varhrika (PoAt, 19, 20, 24a) jer se nalazi samo par kilometara od izvora rijeke Cetine.

380 BF VI, 591 br. 1490.

381 Usp. BFns II, 778 br. 1570; AcBos, 279 br. 1142.

382 AM XV, 397 br. 32. Začuduje izdavač AM: »22. Lege: Verlicae: Vrlika in Dalmatia. Sed potius legendum: »Beochovici« (Biokovo) vel melius: Veschovici« (Biškupovci) prope Knin«.

383 BF VII, 104s. Drugim pismom istog sadržaja papa obavještava varadinskog biskupa (n.dj., 105 bilj. 1).

tu. Dne 18. 1. 1402. papa nalaže varadinskom biskupu da obrani »guardianum domus b. Mariae in Zalard« i crkvenim kaznama udari protivnike frataru, »cuius-cumque dignitatis, status, ordinis vel conditionis«. ³⁸⁴ 1410. Ivan XXIII. ovlašćuje »Guardiano Zalardi, ut absolvat a variis censuris Nicolaum et Gregorium Stephani de Chak, milites Waradiensis, propter damna Ecclesiae et Monasteriis illata tempore bellorum«. ³⁸⁵ Do protivnog dokaza smatram da je Zalard današnja Salonta koja se nalazi sjeverno od Arada.

Prije »1506.« bio je samostan u Zalardu opservantski, ³⁸⁶ a Turci su to područje zaposjeli oko 1560. godine.

99. ZVEČAJ (Zuechay); (Greben); oko 1400; Obs. 1446.

Što se tiče osnutka samostana Zvečaj kao i njegova prijelaza opservantima v. JEZERO.

100. ZVORNIK, sv. Marija (locus S. Mariae de Campo, Campaniae, Zonicum, Zuonich, Suonich); Mazua/Mačva; oko 1374; + 1533.

Pizanac, a za njim i drugi, ima »locus S. Mariae de Campo«. ³⁸⁷ Vrlo vjerojatno je imao pred sobom podnesak u kratici »S.M. de Camp.« pa je mislio da se radi »de Campo«, a radilo se »de Campanili«, tj. od Zvonika. Doista, u srednjem je vijeku bio poznat grad *Zvonik* ili zvan također *Podzvonik*. ³⁸⁸ Zacijelo je mjesto nazvano po zvoniku koji je dominirao krajem. Još 1630. bio je u upotrebi taj naziv: Zuonich. ³⁸⁹ Danas je s ubačenim *r* izgubio svoj izvorni povijesni naziv i postao je Zvornik. Wadding govori o njegovu osnivanju pod god. 1386. ³⁹⁰ No ja smatram da je zbog svog centralnog položaja u Mačvanskoj kustodiji nastao mnogo prije, barem snagom kumulativnih bula Grgura XI. između 1372. i 1374. ³⁹¹ Napušten je 1533. godine. ³⁹²

Zaključni osvrt

Ovo je prvi pokušaj u našoj historiografiji da se pruži popis samostana/obitavališta/*loca* Bosanske vikarije franjevac konventualaca, i to prigodom 650. obljetnice njena utemeljenja, kako je izloženo u prethodnom broju revije.

Saksonska serija provincija, koja je sastavljena možda čak 1340. ili samo nešto malo kasnije, pripisuje Bosanskoj vikariji dvije kustodije s 12 samostana. Morale

384 *N.dj.*, 139 br. 399; *AcBos*, 65 br. 346.

385 *AM IX*, 430. Po imenima se razabire da se radilo o samom doboročinitelju i njegovu bratu Grguru. Ne treba se čuditi da su u građanskom ratu za naslijeđe hrvatskougarskog prijestolja između pristaša Ladislava Napuljca i Sigismunda stradali i crkveni objekti.

386 *AM XV*, 402 br. 31.

387 *AM IV*, 555; *BF V*, 602; *AM IX*, 295; TOSSIGNANO, 294; RIGHINI, 60.

388 *PoAt*, 19, 22–25.

389 *AcBos*, 426ss. Slično 1587 GONZAGA, 514; »civitas Suonich (=Svonich) ab Illyricis nuncupata«.

390 *AM IX*, 87 br. 2.

391 *Usp. BF VI*, bbr. 1198, 1273, 1343.

392 *OŠKČJ*, 357 br. 5. – I opservanti su imali samostan »S. Spiritus apud Zonicum« (*AM XV*, 397 br. 6) na što izdavač u bilj. 2: »Hinc legendum: Zvornicum (Zvornik), ubi hodie dum exstant rudera ecclesiae S. Spiritus«; ali zatim na str. 404 br. 2 umjesto da stavi »2./S. Spiritus/ Campaniae« uvodi titul konventualskog samostana za opservantski samostan: »/S. Mariae/ Campaniae«.

su to biti nešto značajnije dotadašnje misijske postaje hrvatskih fratara iz Dalmacije i Slavonije, uzdignute na rang samostana. Pridolaskom stranih fratara nakon 1340. broj se samostana brzo množio na području tadašnje Bosne, ali i izvan njenih granica. Dva su čimbenika pridonijela ovom širenju izvan političkih granica Bosne.

Prvo je trebalo osigurati braći sklonište prigodom čestih vjerskih nemira i progona te mjesta za duhovni i fizički odmor, za studij i za skupljanje materijalne pomoći. Hrvatska provincija velikodušno ustupa vikariji osam svojih samostana duž Jadrana (Stinica, Novigrad, Pašman, Ston, Slano, Korčula, Rožat, Pridvorje), a Ugarska/Madžarskohrvatska provincija samostan u Velikoj, u Slavoniji, a vjerojatno još pokoji u Slavoniji i Srijemu. Vikarija pak i sama osniva u tim krajevima brojne samostane, pa čak i preko mora, u Apuliji i Kalabriji.

Drugi je razlog bila divna misijska djelatnost vikarije u Raškoj, Srbiji, Banatu, Bugarskoj, Vlaškoj i Moldaviji.

Sveukupni broj samostana/obitavališta franjevac konventualaca u Bosanskoj vikariji dosegao je čak broj 100! Naknadna istraživanja otkrit će, smatram, još pokoji samostan, napose u Vlaškoj i Transilvaniji, a i u samoj Bosni, pa u Galatinskoj kustodiji Apulije. Zaista je bila na mjestu Pizančeva tvrdnja kojom počinje popis njenih samostana: »Vicaria Bosnae aequipollet multis provinciis«,³⁹³ mada je nabrojio tek 36 samostana (34 je izostavio, a 30 ih je osnovano poslije 1390. kada je on pisao).

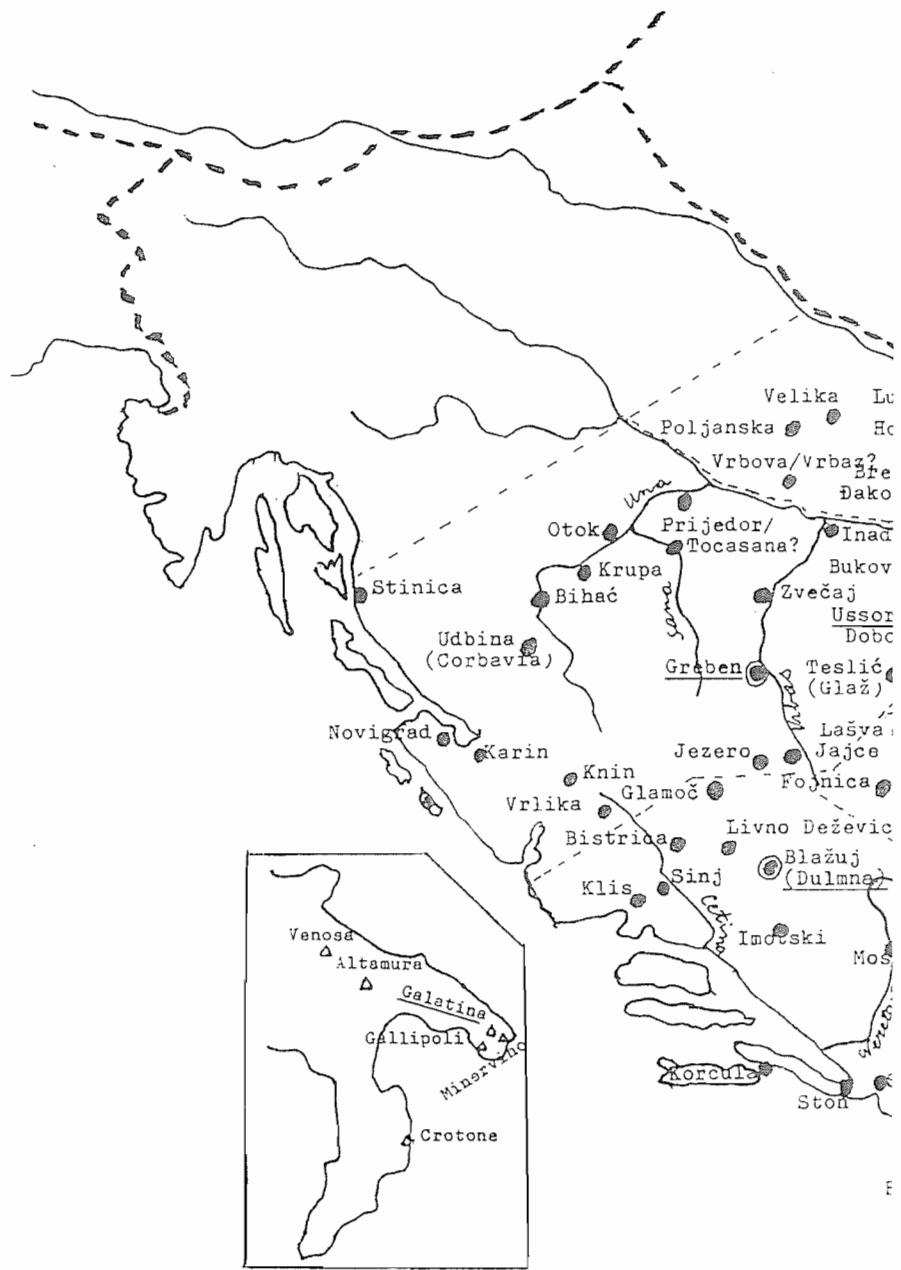
Interesantna je geografska raspodjela samostana: 34 samostana su bila na području BiH, 34 u Hrvatskoj, Bačkoj i Srijemu, 32 drugdje, tj. 8 u Raškoj i Srbiji, 15 u Rumunjskoj, 2 u Mađarskoj, 1 u Bugarskoj i 6 u južnoj Italiji; barem neki od tih zbog pastorizacije naših iseljenika.

Između 1435. i 1455. prešli su opservantima samostani koje je vikarija imala uzduž Jadrana (izuzev Hercegovog); oko 1443. konventualci gube cijelu Galatinsku kustodiju, 1446ss gube samostane u zapadnoj Bosni, a do 1511. oko polovicu samostana preko Save i Dunava.

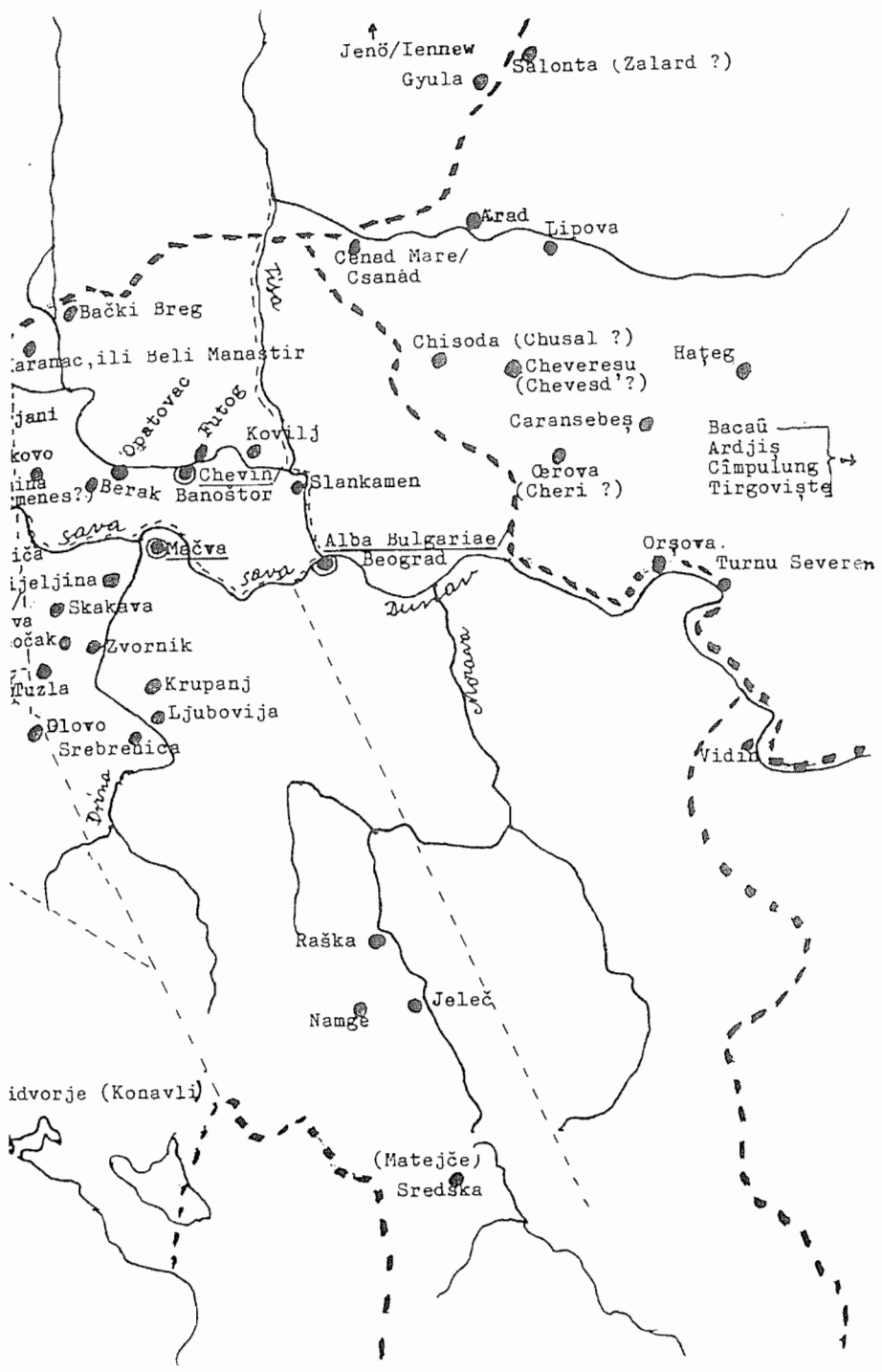
U središnjoj i istočnoj Bosni konventualci i opservanti dijelili su jednaku sudbinu turske okupacije koja je bila prilično snošljiva dok je živio fra Andeo Zvi(je)zdović (+1498).

Prije fatalne 1526. konventualska Bosanska vikarija mogla je brojiti u Bosni i preko Save-Dunava još kojih tridesetak obitavališta. Konventualci su ostali u Tuzli sve do 1580, a u Modriču još 1587. godine. Tossignano piše 1586. godine da su Turci porušili gotovo sve samostane, a ostalo je još posve malo fratara, tj. konventualaca. Prema tome, posljednji konventualci u Bosanskoj vikariji morali su posve ugasnuti negdje oko 1600. godine.

393 *AF* IV, 555; *BF* V, 602 bilj. 321.

Samostan (loca) franjevac – konventualaca Bosanske vikarije (1340–1600)

Toponomastica i geografsko lociranje samostana Bosanske vikarije franjevac konventualaca.

U svrhu sažetog pregleda smatram za korisno prikazati cjelokupni popis samostana/*loca* za koje izdavači vrelâ ne donose odgovarajuće ime ili daju netočno, ili pak daju neispravni geografski položaj.³⁹⁴

- ALSAN kod Pizanca i u *AcBos* je TUZLA, a ne Alsan u Slavoniji.
ALSAN u *BFns* I i *AcBos* je SLANKAMEN (za *AcBos* je isti s gornjim).
ATHYA – za izd. *AM* Šarengrad; ispravno *BS* i *AcBos*: OPATOVAC.
BILLICH u *BF* VII i *AM* IX je VELIKA kod Požege (za Waddinga i Fabianicha je Velita/Uttilla nepostojeća u Dalmaciji).
BETUZA u *AF* IV i *AM* IX je BLAŽUJ kod Duvna.
BISTRIZZA u *BFns* II je BISTRICA »in Hleuna«/kod Livna.
BRESNA U *BF* VI je BREZNICA ĐAKOVAČKA.
BUCHOVICA kod Pizanca (u Bosni ih je 12) je BUKOVICA kod Dervente.
CESTINA/CITINA u *BF* VI i kod Pizanca je SINJ.
CHERI(M) al. SRIM, nije Ceri(ć)–Čerević u Srijemu, kako svi izdavači pišu, već najvjerojatnije CEROVA, svakako u Rumunjskoj.
CHEVIN al. KOVINUM, za izd. *AM* Kovin u Banatu, za *BF* V i *AF* IV srednjovjekovni Keu je današnji BANOŠTOR.
CHEVESD, za izd. Pizanca: Kövesd ili Kebet, ali gdje? – najvjerojatnije je CHEVEREŠU, skakako u katoru Caransebeş, Rumunjska.
CHEWREGH u *BF* VI, *AM* VIII, *AcBos* je valjda BAČKI BREG (za *AcBos*: Chewreg=Cheri=Čerević – tri mjesta u tri različite biskupije)
CHRANI/KRAM/CHARAN u *AF* IV, *BF* V, *AM* IX je KARANAC ili pak BELI MANASTIR (ZA *AF* i *BF*: Hram, ne postoji; za *AM*: Kranjci al. Kranci, ne postoje).
CHUSAL u *BF* i *AcBos*, vjerojatno je CHIŠODA u Rumunjskoj.
COSTICH (i varijante) kod Pizanca je TEOČAK STARI (izdavači imaju nepostojeća imena: Hosić /*AF*/; Tosach, Točak /*BF*/; Točak /*AM*/).
DUBIZZA u *BF* VI je DUBICA na rijeci Uni (za Fabianicha je na rijeci Bosni).
GARA U *BF* VI su GORJANI u Slavoniji.
GLAS kod Pizanca *BF* VI, *AM* VIII, danas Teslić (GORNJI).
HARABLECH/HARABKH u *BF* VII, *BFns* I, *AcBos* su GORJANI u Slavoniji.
(C)HORVATI u *BF* VI i *AM* VIII: na tom mjestu danas BIJELA VILA nedaleko Đakova.
IENNEW u biskupiji Eger u *BF* VII: »Dios–Jenö«; ostavio sam JENÖ/INNEW (isključujem da bi Waddingova »de Yencuvia« *AM* XV bila isto što i Iennew; međusobno su udaljeni oko 350 km).
JEUCHE u *BF* VI je srednjovjekovni JELEČ, oko 30 km južno od Raške.
IM/JIM *BFns* II i *AcBos* jest današnji INADOL na ušću Vrbasa u Savu.
(de) INSULA diocesis Tininensis je OTOK na Uni, a ne Knin/*BF* VI, *AM* VII.
LINDVA kod Pizanca, najvjerojatnije današnji LENDICI kod Doboja u *BF* VI i *AM* VIII.

394 Izostavio sam istaknuti neispravne atribucije izdavača *AM* kad npr. samostan u Gori kod Petrinje stavlja kao drugi samostan u Udbinu, a Hercegnovi 1506. – već porušeni – pripisuje Dalmatinskoj vikariji i sl.; jednako izostavljam petnaestak mjesta u kojima su i konventualci i opservanti imali svoje samostane, a izdavači *AM* i *BFns* ih stavljaju pod jedan opservantski samostan s dvostrukim zaštitnikom.

LIPPNA al. LIP/P/OVA u *BF* VI i *AM* VIII je LIPOVA kod Arada u Rumunjskoj (za Waddinga bi bila isto što i Lippa/Lypsa u Ostrogonskoj kustodiji).

MATTENA NUPERETIZZA iz *BF* VI je današnja (MATEJČE) SREDSKA kod Prizrena.

NEMEZE iz *BF* VI je NAMGE OKO 30 km jugozapadno od Raške.

PERCH/PEREČKE je BERAK, južno od Vukovara (izd. *AM* XV: »nunc Pölöske«; da li ga smješta također u Madžarsku?).

PLEWA u *BF* VII stoji za srednjovjekovnu Hleuna, zatim Hlijevno, danas LIVNO.

POGLANA/POLYJENU u *BF* VI i *AM* XV (između mnogih topomonima) je POLJANSKA kod Slav. Požege.

RESAN, pogrešno čitanje Waddinga i Kleinera, za Alsan je SLANKAMEN.

ROJNICH u *BF* VI i *AcBos* je KONJIC (za *AcBos*: Rudnik u Srbiji; za Fabianicha: Borich u Dalmaciji).

SABBATIZZA u *BF* VI (među mnogim topomonimima) je LUG SUBOTIČKI, kod Đakova.

»*S. Catharinae apud Jaderam*« u *AM* XV je Pizančev »locus S. Catharinae Podnovi« – danas NOVIGRAD kod Zadra (za izd. *AM*: »Non ff. Minorum erat, sed monialium S. Benedikti«).

»*S. Mariae de Campo al Campaniae*« kod Pizanca, trebalo je »*de Campanili*« – kako se nekoć zvao današnji ZVORNIK (za izd. *AM* IX: »Sv. Marija u Polju«).

»*S. Nicolai (de Mili)*« je VISOKO (za izd. *AM* XV: »Mili = Mileševo in Hercegovina superiore«).

STINIZNACH itd. iz *BFns* II i *AcBos* je STINICA nasuprot otoku Rabu; (za izd. *AM* XV: »Stenišnjak et Steničnjak vel Kamengrad apud Karlovac«).

TOCASANA iz *BF* VI vjerojatno je današnji Prijedor na rijeci Sani.

VERTRICHA itd. iz *BF* VI, *BFns* II, *AM* XV je VRLIKA (izd. *AM* XV: »Legge: Verlika in Dalmatia, Sed potius legendum Beochovici (Biokovo) vel melius: Vescovici (Biškupovci) prope Knin«).

VRBAC u *BF* VI mora da je VRBICA kod Pizanca, inače bi morala biti dva različita samostana/loca; možda je današnja VRBOVA 15 km južno od Požege.

ZALARD u *BF* VII, *AM* IX, *AcBos*, vjerojatno je današnja SALONTA, sjeverno od Arada u Rumunjskoj.

Kako je vidljivo iz gornjeg prikaza, uspio sam utvrditi veliki dio današnjih imena ili barem mjesto gdje su od prilike mogli biti neki samostani, kao i između brojnih topomonima izabrati odgovarajuće. Nažalost, ne raspolažući detaljnijim *Povijesnim atlasom*, a bez historijskogeografskog leksikona (kad ćemo ga mi Hrvati imati?!), i meni su neka mjesta ostala bez definitivnog odgovora; tako u našim stranama: *Armenes* (možda Jarmina), *Chewregh* (najvjerojatnije Bački Breg, *Tocasana* (po svoj prilici Prijedor), *Vrbaz* (možda Vrbova 12 km južno od Požege); u Madžarskoj: *Iennew/Jenö*, Egerska biskupija; u Rumunjskoj: *Cheri*, *Chevesd*, *Chusal*, *Zalard*. Do boljeg odgovora ova četiri mjesta bila su: Cerova, Cheverešu, Chişoda, Salonta.

SOMMARIO

Il presente è il primo tentativo di elencare i conventi loca della Vicaria di Bosna dei Minori Conventuali; di essa, per il 650mo anniversario della sua fondazione, abbiamo riferito nel precedente numero di questa Rivista.

La Series Provinciarum Saxonica, contemporanea o poco posteriore alla nascita della summenzionata Vicaria, le assegna due custodie con 12 conventi, sorti per l'elevazione delle precedenti stazioni missionarie dei frati croati delle limitrofe regioni allo stato giuridico di conventi. Con l'arrivo dei missionari stranieri, dopo il 1340, il numero dei conventi crebbe velocemente entro e fuori dei confini di Bosnia di allora.

Il numero complessivo raggiunse perfino 100 entità! La cifra di per se eloquente della meravigliosa vitalità della vicaria è destinata a crescere con le ulteriori ricerche. Ben a ragione, quindi, il Pisano poteva scrivere: »Vicaria Bosnae aequipollet multis provinciis«.

È interessante la diffusione geografica dei suoi conventi: 34 erano siti entro i confini odierni della Bosnia ed Hercegovina; altrettanti in Croazia, Bačka e Srijem; 32 altrove (8 nella Rascia e Serbia, 15 in Romania, 2 in Ungheria, 1 in Bulgaria, 6 nelle Puglie e Calabria).

Dopo un secolo di fioritura, l'arrivo dell'Osservanza e più ancora l'invasione turca inesorabilmente fecero diminuire il numero dei conventi, i quali, dopo un altro secolo furono ridotti a pochissimi, sicchè nel 1586 il Tossignano constatava: »Loca a Turcis pene devastata sunt, ubi pauci fratres habitant«. Conseguentemente è da supporre che gli ultimi si siano estinti circa il 1600.